

T.C.
SOFYA BÜYÜKELÇİLİĞİ
TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

BULGARİSTAN

YATIRIM RAPORU

NİSAN 2023

SOFYA

A. BULGARİSTAN'IN İŞ ORTAMI

1. İş Ortamı

a. İş Ortamına İlişkin Genel Göstergeler

- *Bulgaristan'ın Türkiye Ekonomisi Açısından Önemi*

Ortak bir tarihsel ve kültürel geçmiş ile sınır komşumuz olan Bulgaristan, Türkiye açısından önemli bir ortaktır. Türkiye, Bulgaristan'ın dış ticaretinde en çok ticaret yapılan ilk 3 ülke arasında gelmektedir. Ayrıca Bulgaristan, Balkanlar'ın coğrafi merkezi konumunda olup, Türkiye'nin Avrupa ülkeleriyle yaptığı ticaretin karayolu ile taşınan kısmının büyük bir bölümü bu ülke üzerinden yapılmaktadır. Buna ilaveten, İstanbul, Kocaeli ve Bursa gibi Türkiye'nin üretim merkezlerine de çok yakındır. Bulgaristan'ın AB'ye üye bir ülke olması, ikili ticarete sanayi ürünlerinde gümrük vergilerinin sıfırlanması ve Bulgaristan'da kurumlar ve gelir vergisi oranlarının % 10 olması bu ülkeyi Türk yatırımcıları gözünde cazip kılan özelliklerdir. Sonuç itibarıyla ülke, hem yatırım imkanları hem de AB pazarına giriş için önemli fırsatlar sunmaktadır.

- *Bulgaristan Ekonomisi*

Bulgaristan ekonomisi, serbest piyasa şartlarına göre işleyen, dışa açık, özel sektörü orta düzeyde gelişmiş bir ekonomidir. Dünya Bankası, Bulgaristan ekonomisini üst orta gelirli ekonomi olarak sınıflandırmaktadır. 1 Ocak 2007'de AB'ye tam üye olan Bulgaristan, AB üyeliği koşulları sebebiyle ekonomik yapısında önemli reformlar yapmıştır. AB üyelik döneminde Bulgarların gelirleri satın alma paritesi açısından AB ortalamasının % 43'ünden % 59'una yükselmiştir. Bu da, bireysel tüketimde hanehalkı refahının gerçek bir ölçütüdür. 2021 yılında Bulgaristan'da satın alma gücü paritesine göre kişi başına bireysel tüketim AB ortalamasının % 65'i kadar gerçekleşmiştir.

Uluslararası Para Fonu'nun GSYİH ülke sıralamasına göre Bulgaristan 2022 yılında 71'inci sıradadır. Dünya Bankası'nın İş Yapma Kolaylığı 2020 raporunda ise Bulgaristan, 190 ülke içerisinde 61'inci sırada yer almaktadır. Bulgaristan'ın güçlü yönleri düşük kurumlar ve gelir vergisi, çeşitlendirilmiş üretim tabanı, istikrarlı mali politikalar, görece eğitimli iş gücü, lojistik maliyet avantajı ve turizm potansiyelidir. Emek piyasasının durumuna baktığımızda düşük verimlilik, nitelikli iş gücü yetersizliği ve iş gücü göçü dikkat çekmektedir. Ayrıca, gittikçe azalan ve göreceli olarak fakir nüfus (gelir seviyesi AB ortalamasının yarısının biraz üzerinde), yolsuzluk, bürokratik verimsizlik, yargıda sıkıntılar, son dönemlerde yaşanan siyasi istikrarsızlık, parçalanmış siyasi yelpaze, AR-GE faaliyetlerinin kısıtlı kalması da rekabet gücünü etkileyen olumsuz faktörlerdir.

Bulgaristan GSYİH büyüme oranının, AB ortalamasını yıllar içerisinde çoğunlukla aştığı görülmekle beraber, bu büyümenin yoksulluk ile ekonomik ve sosyal sorunlar üzerine olumlu etkileri henüz sağlanamamıştır. Nitekim, ülkedeki yoksulluk ve eşitsizlik seviyeleri AB'deki en yüksek orana sahiptir. Uzmanlar, büyüme oranının olumlu etkilerinin toplumda görülebilmesi için, uzun vadeli ve kalıcı olarak en azından % 5 oranında bir büyümenin sağlanması gerektiğini düşünmektedirler.

Avrupa Parlamentosu FISC vergi işleri alt komisyonunun 2022 yılı raporuna göre Bulgaristan'da gri ekonomi yaklaşık 55 milyar leva (28,1 milyar euro) olup, bu rakam GSYİH'nın % 33,1'ine tekabül etmektedir. Verimsiz kurumsal işleyiş, yolsuzluk, hukukun üstünlüğü konusundaki sorunlar, aşırı bürokrasi ülkede kayıt dışı ekonominin bu denli büyük olmasının başlıca sebepleri olarak gösterilmektedir. Bulgaristan, AB'de kayıt dışı ekonominin GSYİH'ya oranının en yüksek olduğu ülkedir. AB ortalaması ise % 17,3'tür.

- *Bulgaristan Ekonomisinin Tarihçesi*

1989 yılından sonra planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçişte yapısal reformların yetersiz kalması nedeniyle Bulgaristan ekonomisi doksanlı yıllarda ciddi krizler yaşamıştır. Yurt dışında pazar kaybına uğramış, üretim daralmış, yaşam standardı önemli ölçüde düşmüş, yerel para büyük oranda değer kaybına uğramıştır. 1997 yılında alınan ekonomik istikrar programı ile birlikte hükümetin para ve döviz politikaları üzerindeki yetkisi sınırlandırılarak bir para kurulu oluşturulmuştur. Döviz kuru istikrara kavuşturulmuş ve 1 Alman markı/1 Bulgar levası (daha sonra 1 euro/1,95583 Bulgar levası) oranında sabitlenmiştir. Bankaların kamu tarafından desteklenmesi politikasına son verilerek, Merkez Bankası özerk bir yapıya kavuşturulmuştur. Bu kararların ardından Bulgaristan, tarihinin en uzun ekonomik büyüme dönemine girmiştir. Bulgar hükümetlerinin sıkı para ve maliye politikaları ile AB üyeliği süreci sayesinde Bulgaristan ekonomisi, 2007 krizinin başlamasıyla sona eren 9-10 yıllık dönem içinde istikrarlı büyümüş, krize kadarki 5 yıl boyunca banka kredileri, tüketim ve yabancı yatırımların olumlu etkisiyle her yıl % 5-6'lık büyüme oranını yakalamıştır.

2011-2019 yılları arasında Bulgaristan ekonomisi % 2,52 ortalama yıllık büyüme oranına sahiptir. Ancak Covid-19 salgınının etkisi altında geçen 2020 yılında, GSYİH % 4 oranında sert bir düşüş yaşayarak 61.638 milyon euroya gerilemiştir. Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün açıkladığı verilere göre ülke GSYİH'sı 2021 yılında % 7,6, 2022 yılında ise % 3,4 büyüme kaydederek cari fiyatlarla 2022 yılında 84.559 milyon euroya ulaşmıştır.

- *Makroekonomik Durum*

Bulgaristan'ın 2022 yılında gerçekleşen temel makroekonomik göstergeleri aşağıda verilmiştir:

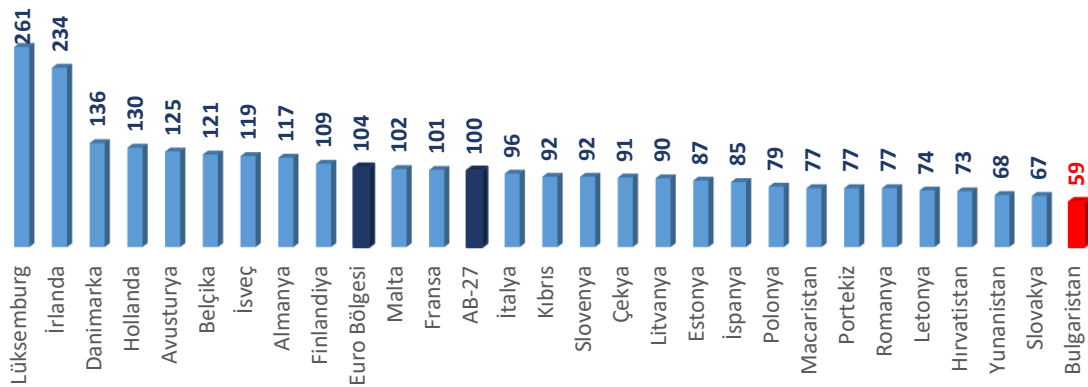
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	: 84.559 milyon euro
Kişi Başına GSYİH	: 12.400 euro
Büyüme Oranı	: % 3,4
Enflasyon Oranı	: % 16,9
İşsizlik Oranı	: % 4,3
Gayri Safi Katma Değer İçerisinde Sektör Payları	
Tarım	: % 5
Sanayi	: % 29,5
Hizmetler	: % 65,5
Dış Ticaret Hacmi	: 103.067 milyon euro
İhracat	: 47.804 milyon euro
İthalat	: 55.263 milyon euro
Ticarette Türkiye'nin Payı	: % 6,9
Cari İşlemler Dengesi	: -577,7 milyon euro
Gayri Safi Dış Borç Stoku	: 44.431 milyon euro

- *2022 Yılı Gelişmeleri ve Geleceğe Yönelik Beklentiler*

Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün açıkladığı ön verilere göre ülke GSYİH'sı 2022 yılında yıllık bazda % 3,4 büyüme kaydederek cari fiyatlarla 165.384 milyon leva (88.830 milyon dolar veya 84.559 milyon euro) düzeyinde gerçekleşmiştir. Kişi başına GSYİH 24.252 leva (13.026 dolar veya 12.400 euro) olmuştur. Gayri safi katma değer 145.614 milyon leva (74.451 milyon euro) olarak meydana gelmiştir. Gayri safi katma değerde tarım sektörünün payı % 5, sanayi sektörünün payı % 29,5, hizmetlerin payı ise % 65,5 olmuştur.

Eurostat, tahmini değerlerle 2022'de AB-27'de satın alma gücü paritesi ile kişi başına GSYİH'ya ilişkin verileri açıklamıştır. Açıklanan verilere göre 2022 Bulgaristan ortalamasının % 41 altında olup, AB'de kişi başına GSYİH'nın en düşük olduğu ülkedir.

2022 Yılında Satın Alma Gücü Standardı Olarak Kişi Başına GSYİH'nın Endeksi (AB Ortalaması = % 100)

Kaynak: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/all_themes

Bulgaristan Merkez Bankası verilerine göre 2022 yılında Bulgaristan'ın ihracatı yıllık bazda % 36,6 artarak 47.804 milyon euro olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde Bulgaristan'ın ithalatı ise yıllık bazda % 40,8 artarak 55.263 milyon euro olmuştur. Ülkenin dış ticaret hacmi % 38,9 artarak 103.067 milyon euro seviyesine ulaşmıştır. Dış ticaret dengesi negatif olup, 7.459 milyon euro olarak meydana gelmiştir.

2022 yılında ülkenin AB'ye ihracatı yıllık bazda % 35,6 oranında artmış olup, 31.383 milyon euro seviyesinde gerçekleşmiştir. Almanya, Romanya, İtalya, Yunanistan ve Fransa Bulgaristan'ın ana ihracat destinasyonları olmuştur. Söz konusu ülkelere ihracat AB'ye toplam ihracatın % 62,9'unu teşkil etmiştir. Yine 2022 yılında AB ülkelerinden ithalat yıllık bazda % 26,5 artarak 24.644 milyon euro olarak meydana gelmiştir. En çok ithalat Almanya, İtalya, Yunanistan, Romanya, Hollanda ve Polonya'dan yapılmıştır. Söz konusu ülkelere ithalat AB'den ithalatın % 67,5'ini oluşturmuştur.

2022 yılında Bulgaristan'ın üçüncü ülkelere ihracatı yıllık bazda % 38,7 oranında artarak 16.421 milyon euro olmuştur. Bu dönemde Türkiye, Ukrayna, Sırbistan, ABD, Çin, Kuzey Makedonya, İngiltere ve Rusya üçüncü ülkelerden en çok mal ihraç edilen ülkelerdir. Bu ülkelere ihracat, üçüncü ülkelere toplam ihracatın % 54,4'ünü oluşturmuştur. Üçüncü ülkelerden ithalat ise % 55 artarak 30.620 milyon euro olarak gerçekleşmiştir. Rusya, Çin, Türkiye, Ukrayna, ABD ve Sırbistan'dan en çok ithalat yapılmıştır. Söz konusu ülkelere ithalat üçüncü ülkelerden toplam ithalatın % 67,2'sini teşkil etmiştir.

2022 yılında Türkiye Bulgaristan'ın toplam ihracatında % 5,9'luk pay ile beşinci sırada, AB dışı ülkelere ihracatında ise birinci sırada yer almaktadır. Bulgaristan'ın toplam ithalatında % 7,7'lik pay ile ülkemiz dördüncü, üçüncü ülkeler arasında ise Rusya ve Çin'den sonra üçüncü sıradadır. Türkiye, Bulgaristan'ın üçüncü büyük ticaret ortağıdır ve toplam ticaret hacmindeki payı % 6,9'dur. AB dışı ülkeler ile ticaretinde ise ülkemiz Bulgaristan'ın en büyük ticaret partneridir.

Ulusal İstatistik Enstitüsü verilerine göre 2022 yılında enflasyon % 16,9 olarak gerçekleşmiştir. En büyük fiyat artışları gıda ve alkolsüz içeceklerde (% 26,1), lokantacılık ve otelcilikte (% 21), ev giderleri, elektrik, gaz, su ve kanalizasyon hizmetlerinde (% 19,9), eğlence ve kültürel faaliyetlerde (% 14,8) ve mobilyada (% 13,9) meydana gelmiştir. Alkollü içecekler ve sigara (% 3,7), haberleşme (% 5,9), giyim ve ayakkabı (% 7,6) fiyat artış oranı en düşük olan ürün/hizmet gruplarıdır.

2022 yılında Bulgaristan'a yapılan doğrudan yabancı yatırımlar önceki yıla göre % 48,7 artarak 2.378,7 milyon euro olarak gerçekleşmiştir. En çok yatırım Avusturya (465,8 milyon euro), İsviçre (458,6 milyon euro), Kıbrıs (351,1 milyon euro), Almanya (234,8 milyon euro) ve Fransa'dan (207,3 milyon euro) gelmiştir. 2022 yılında Bulgaristan'dan Hollanda'ya (264,3 milyon euro), İngiltere'ye (% 134,7 milyon euro) ve İsrail'e (48,8 milyon euro) en büyük sermaye çıkışları olmuştur.

Maliye Bakanlığı verilerine göre Aralık 2022 itibariyle Bulgaristan konsolide mali programında 1.347,3 milyon leva büyüklüğünde (öngörülen GSYİH'nın % 0,8'i kadar) bir açık meydana gelmiştir. Konsolide mali program kapsamında gelirler 64.765,4 milyon leva, giderler ise

66.112,6 milyon leva olmuştur. Ulusal bütçede 5.087,2 milyon leva büyüklüğünde bir açık, AB kaynakları kapsamındaki gelir-gider dengesinde ise 3.739,9 milyon leva büyüklüğünde bir fazla oluşmuştur.

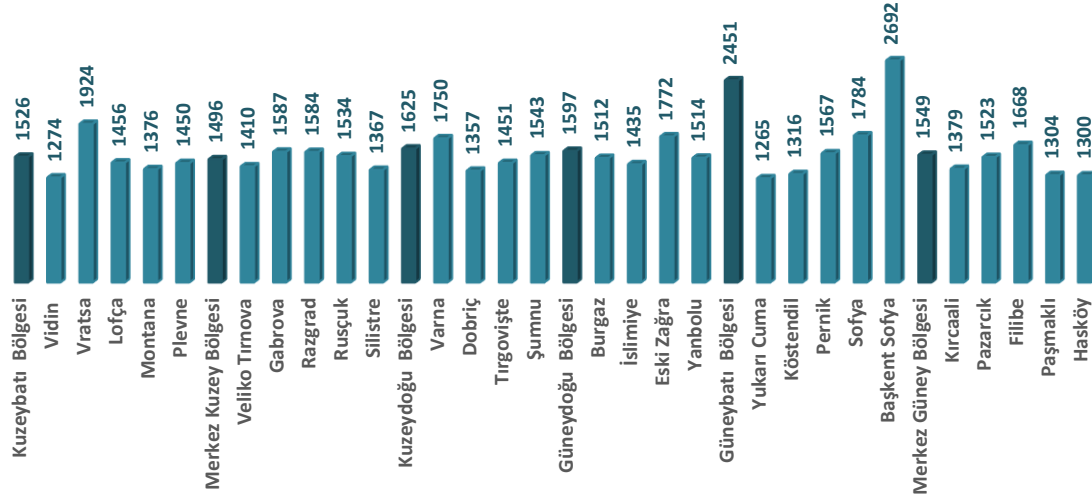
Ulusal İstatistik Enstitüsü 2022 yılı işsizlik oranını % 4,3 olarak açıklamıştır. Kadınlarda bu oran % 4,1, erkeklerde ise % 4,5 olarak meydana gelmiştir. 2021 yılına göre işsizlik oranında yüzde olarak 1 puan düşüş yaşanmıştır.

Ulusal İstatistik Enstitüsü verilerine göre 2022 yılında istihdam edilenlerin sayısı yıllık bazda % 2,4 (53,4 bin) azalarak 2,2 milyon kişiye ulaşmıştır. Bir yılda en büyük artış sağlık hizmetleri ve sosyal faaliyetlerde (987 kişi) ve bilgi ile sanatsal ürün üretimi ve dağıtımı ve haberleşmede (620 kişi) yaşanmıştır. En büyük düşüş ise inşaat (14 bin kişi), lokantacılık ve otelcilik (8,3 bin kişi), imalat sanayi (7,8 bin kişi) ile nakliye, depo ve posta hizmetlerinde (7,3 bin kişi) görülmüştür.

Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün verilerine göre ortalama aylık çalışma ücreti Ekim 2022'de 1.839 leva, Kasım 2022'de 1.851 leva ve Aralık 2022'de 1.947 leva olarak gerçekleşmiştir. Dördüncü çeyrek ortalaması 1.879 leva olarak meydana gelmiştir. Kamu sektöründe ortalama ücret 2.015 leva, özel sektörde 1.833 leva olmuştur. 2022 yılının dördüncü çeyreğinde ortalama çalışma ücretinde önceki çeyreğe göre % 7,8 artış gözlenmiştir. Yıllık bazda artış % 16,6'dır. Sektörler itibariyle 2022 yılının dördüncü çeyreğinde ortalama brüt aylık ücretler şöyledir:

- Tarım, ormancılık, balıkçılık: 1.384 leva
- Madencilik: 2.467 leva
- İmalat sanayi: 1.575 leva
- Elektrik ve ısı enerjisi ile gaz yakıtlar imalatı ve dağıtımı: 2.934 leva
- Su ve kanalizasyon hizmetleri, atık yönetimi: 1.356 leva
- İnşaat: 1.360 leva
- Ticaret, otomobil ve motosiklet tamiri: 1.621 leva
- Ulaştırma, depo ve posta hizmetleri: 1.486 leva
- Otelcilik ve lokantacılık: 1.088 leva
- Bilgi ile sanatsal ürün üretimi ve dağıtımı ve haberleşme: 4.417 leva
- Finans ve sigortacılık hizmetleri: 2.853 leva
- Emlakçılık: 1.633 leva
- Mesleki faaliyetler ve bilimsel araştırmalar: 2.511 leva
- İdare ve destek faaliyetleri: 1.526 leva
- Devlet idaresi: 2.240 leva
- Eğitim: 2.165 leva
- Sağlık hizmetleri ve sosyal faaliyetler: 1.981 leva
- Kültür, spor ve eğlence: 1.601 leva
- Diğer faaliyetler: 1.275 leva.

Aralık 2022'de Bulgaristan'da Bölgeler ve İller İtibariyle Brüt Çalışma Ücretleri (Leva)

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

Ulusal İstatistik Enstitüsü, 2022 yılının dördüncü çeyreğinde hanehalkı üyesi başına ortalama gelirin 2021 yılının aynı dönemine göre % 19,1 artarak 2.426 leva olduğunu açıklamıştır. Gelir yapısında çalışma ücreti en büyük paya sahip olup, 2022 dördüncü çeyreğinde söz konusu pay % 52,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde çalışma ücretinden gelir yıllık bazda % 11,7 artarak 1.267 leva olmuştur. Emeklilik maaşlarının payı % 35,6, kendi işinden elde edilen gelirin payı % 4,6 olmuştur.

2022 yılının dördüncü çeyreğinde hanehalkı üyesi başına yıllık gider 2021 yılının aynı dönemine göre % 19,9 artarak 2.259 leva olarak gerçekleşmiştir. Gıda ve alkolsüz içecek giderlerinin toplam giderlerdeki payı % 31,2 olarak gerçekleşmiştir. Evle ilgili elektrik-susıtma gibi giderlerin payı % 17,7, sağlık giderlerinin payı % 6,6, ulaştırma giderlerinin payı % 11,2, kültür-eglençe giderlerinin payı % 3,8 olmuştur. Vergi ve sosyal sigorta primlerinin payı % 11,8 olarak meydana gelmiştir.

2022 yılının dördüncü çeyreğinde ortalama bir hanehalkı üyesi 18,9 kg ekmek ve unlu mamul, 9,6 kg et, 4,1 kg et ürünü, 4,7 l süt, 6,9 kg yoğurt, 3 kg peynir, 39 adet yumurta, 2,7 l ayçiçeği yağı, 12,8 kg meyve, 17,1 kg sebze, 1,1 kg kuru fasulye, 6,9 kg patates, 1,6 kg şeker tüketmiştir.

Bulgaristan ihracatı, katma değeri yüksek ürünlerin artış trendinde olması ve bu ürünlerin toplam ihracatın % 24'ünü oluşturmasına rağmen hammadde ağırlıklıdır. Bulgaristan ihracatının bu tarz sektörlerde ağırlıklandırılması devam etmektedir, ancak bu süreç düşük hızla gerçekleşmektedir.

Bulgar müteşebbisler, küresel tedarik zincirlerinde yer almaya devam etmektedir. Artan rekabet gücü büyük ölçüde Bulgaristan'daki uluslararası şirketlerin faaliyetlerine bağlıdır. Yerel şirketlerin rekabet gücüne olumlu etkisi daha düşüktür. Başarılı Bulgar şirketler, yabancı

piyasalar için çalışan, ülkede rekabet eksikliğinden etkilenmeyen ve ağır mevzuat yükü altında olmayan şirketlerdir.

Teknolojik yenilenme yeterince hızlı gerçekleşmemektedir ve yapılan düşük verimli yatırımlardan da olumsuz etkilenmektedir. Yatırımların menşei fark etmeksizin Bulgar Ar-Ge ürünlerinin üretime kanalize edilmesi istisnai bir durumdur. Diğer taraftan, Bulgar bilim insanları ürünlerini Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerinde satmaktadır. Üniversiteler ile sanayi sektörü arasındaki bağlar düşük düzeydedir.

Diğer taraftan, ithalat tüketim ürünleri ağırlıklıdır. Bu nedenle, orta vadede Bulgaristan dış ticaretinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerine ilişkin beklentiler olumsuzdur. Covid-19 pandemisinin ve uluslararası konjonktürün etkileri, Ukrayna'da devam eden savaşın olumsuz yansımaları, ABD-Çin ve ABD-AB ticari ilişkilerine ilişkin gelişmeler, önde gelen AB ekonomilerinde yaşanması muhtemel durgunluğun Bulgaristan'ın dış ticaretini büyük ölçüde etkilemesi beklenmekte olup, yakından takip edilmesi gereken gelişmelerdir.

Ekonomik kalkınma sürecinde olan diğer Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri gibi Bulgaristan'ın da bazı zaafları mevcuttur. Küçük, istikrarsız ve dengesiz büyüme, yetersiz iç ve dış yatırımlar, şirket karlarının ve yatırıma ayrılan gelirlerin daralması, emek piyasasının durumu bunların başlıcalarıdır. Yerel yatırımların ve doğrudan yabancı yatırımların yetersizliği AB kaynaklarına büyük ölçüde bağımlı düşük verimli kamu yatırımları tarafından telafi edilememektedir. Hal böyleyken, döngüsel dalgalanmalara dirençli bir iç ekonomik ortam sağlanamamaktadır. Ekonomik gelişim modelinin değişmesine rağmen Bulgaristan ekonomisinin yapısı genel olarak aynı kalmaktadır. Şöyle ki, ekonomik büyüme 2004-2007 döneminde yabancı yatırım destekli, 2010-2016 döneminde ihracat destekli ve 2017 sonrasında iç tüketim destekli gerçekleşmiştir. Ancak ekonomi uzmanlarına göre ekonominin zayıf yönleri yapısal nitelikte olduğu için ekonomik döngülerden bağımsızdır ve bunların çözümü için yapısal reformların yapılması gereklidir. Bunun da ötesinde, 2008 krizi sonrası dönemde gerçekleşen büyüme oranları, kriz öncesinde gerçekleşen oranlardan düşüktür. Bu, gelişmiş Avrupa ekonomilerine yaklaşmayı sağlayacak bir büyüme oranına ulaşamayacağını ve mevcut ekonomik yapının bu minvalde bir hareket potansiyelini yitirdiğini işaret etmektedir.

Maliye Bakanlığı'nın 2023 ilkbahar projeksiyonları 2026 yılına kadar küresel ve ulusal gelişmelere dair beklentileri içermektedir. Bu kapsamda Bakanlık, yüksek enflasyonun ve artan faizlerin gelişmiş ekonomilerde tüketim ve yatırım faaliyetlerini büyük ölçüde sınırlandırmasını ve buna bağlı olarak GSYİH artış hızının yavaşlamasını beklemektedir. Dış talepte ve artan faiz oranları nedeniyle finansman koşullarında yaşanan bozulmaların Bulgaristan'da GSYİH artış oranı üzerinde olumsuz etkileri olacağı değerlendirilmekte olup, 2023 yılında ekonomik büyümenin % 1,8'e gerileyeceği tahmin edilmektedir. Projeksiyonun kapsadığı diğer yıllarda güvende artış sonucunda artacak hanehalkı tüketimi ve özel yatırımlar sayesinde GSYİH büyüme oranının % 3 ila % 3,3 olması beklenmektedir. Enerji ve gıdada düşen fiyatların enflasyon artış oranının düşmesine sebep olması ve söz konusu oranın 2023 yılının sonunda % 5,6, 2024'te % 3,2, 2025'te % 2,8, 2026'da ise % 2,2 seviyesine gelmesi beklenmektedir. 2026 yılına kadar ülkenin istikrarlı dış pozisyonunun korunacağı değerlendirilmektedir. Cari açığın 2023 yılında değişmeyeceği, 2024'te ise ithalat artış oranının ihracat artış oranını aşması

nedeniyle büyüyeceği tahmin edilmektedir. Projeksiyon döneminin sonunda söz konusu açığın GSYİH'ya oranının % 2 civarında olması beklenmektedir.

Avrupa Komisyonu'nun 2023 yılı tahminlerine göre ekonomik gidişat büyük ölçüde ücret ve fiyat gelişmeleri arasındaki etkileşime bağlı olacaktır. Hizmetler sektorundeki fiyat artışlarının devam etmesi nedeniyle enflasyonda bir düşüş öngörülmemektedir. Ücretlerin güçlü bir şekilde artmaya devam etmesi ve hanehalkı tüketimini desteklemesi beklenmektedir. 2022'deki hızlı ihracat büyümesi, Ukrayna'daki savaşın neden olduğu gıda, metal ve diğer malzemelerdeki arz yetersizliğini giderme amacıyla ortaya çıkan fırsatlarla desteklenmiştir. Bu ihracat artışı dikkate alındığında, 2023 yılında ihracatta büyümenin önemli ölçüde yavaşlayacağı, 2024 yılında ise ihracatta artışın dış talebe bağlı olacağı değerlendirilmektedir. Toparlanma ve Gelişim Planına ilişkin parasal kaynakların kullanımı başta olmak üzere AB fon kullanımında yasanacak artışların hem 2023 hem de 2024'te toplam yatırımı destekleyeceği bilinmektedir. Nitekim, Avrupa Komisyonu'nun 2023 yılı tahminlerine göre ülke ekonomisi 2023 yılında % 1,4, 2024 yılında % 2,5 oranında büyüyecektir. Enflasyon oranı 2023 yılında % 7,8, 2024'te % 4 olacaktır.

- *Dünya Ekonomik Sıralamalarında Bulgaristan'ın Yeri*

- Dünya Ekonomik Forumu'nun 2019 Küresel Rekabet Gücü Raporu'nda incelenen 141 ülke içerisinde Bulgaristan 49'uncu sıradadır.
- Dünya Bankası'nın 2020 İş Yapma adlı raporunda Bulgaristan, 190 ülke içerisinde 61'inci sırada yer almaktadır.
- Transparency International'ın 2022 Yolsuzluk Algısı Endeksi sıralamasında Bulgaristan, 43 puanla 180 ülke arasında 72'nci sırada olup, AB ülkeleri arasında bir tek Macaristan'ın önündedir.
- Heritage Vakfı'nın 2023 ekonomik özgürlük endeksine göre yapılan sıralamada Bulgaristan 176 ülke arasında 32'nci sıradadır.
- Fraser Enstitüsünün 2020 "Dünyada Ekonomik Özgürlük" sıralamasında 165 ülke arasında 23'ncü pozisyonundadır.
- "US News & World Report" adlı Amerikan dergisinin dünyada en iyi ülkeler 2022 sıralamasında ülke 85 ülke arasında 60'nci sırada yer almıştır.
- Dünya Adalet Projesi örgütünün 2022 "Hukuk Üstünlüğü" endeksinde Bulgaristan 140 ülke arasında 60'nci olmuştur.

b. Şirket Kurulumuna İlişkin Mevzuat

- *Şirket Kurmak*

Bulgaristan'da şirket kurulumu Adalet Bakanlığı'na bağlı Kayıtlar Ajansıca tutulan Ticaret Siciline kayıt ile gerçekleşmektedir. Mevzuata göre şirket kaydı iki günde tamamlanmaktadır. Türkiye'den farklı olarak ticaret ve sanayi odalarına kayıt gönüllülük esasına dayalıdır. Ticaret

Siciline kayıt olduktan sonra firmalar hukuki varlık kazanmakta, faaliyetlerine başlayabilmektedir.

Firmaya, Ticaret Siciline kayıt esnasında Özel Tanımlama Kodu (Bulgarca kısaltması EIK (EİK)) denilen bir numara verilmektedir. Söz konusu numara 9 (dokuz) haneli olup rastgele belirlenmektedir. Bu numara ile firma, Ticaret Siciline kaydolduğu andan itibaren Ticaret Sicilinden kaydı silinene kadar tanımlanmaktadır. KDV Kanununa göre kayıt yaptıran firmalara Ulusal Gelirler Ajansı “BG” ile başlayan KDV numarası vermektedir. Genellikle KDV numarasının devamı Kayıtlar Ajansıca verilen Özel Tanımlama Kodu ile aynıdır, ancak bu zorunlu bir koşul değildir.

Bulgaristan’da % 100 yabancı sermayeli şirket kurulabilmektedir. Bulgaristan’da yabancı ortaklarla (gerçek veya tüzel kişi) kurulan şirketler, Bulgar ortağı olsun ya da olmasın, Bulgar şirketi addedilmekte ve Bulgaristan Ticaret Kanunu gereklerine göre faaliyette bulunmaktadır.

Limited Şirket, Anonim Şirket, Kollektif Şirket ve Komandit Şirket türleri Bulgaristan Ticaret Kanunu’nun öngördüğü şirket türleridir. Bunların dışında, Bulgaristan’da ticari faaliyetler tek şahıs tacir, holding, şube, yabancı firma ticari temsilciliği ve kooperatif şeklinde de yürütülebilmektedir.

Yabancı yatırımcılar tarafından en çok tercih edilen ticari oluşumlar limited şirket (EOOD veya OOD), anonim şirket (EAD veya AD), şubeler ve ticari temsilciliklerdir. Limited şirket (OOD) türünü genellikle daha küçük çaplı iş yapan firmalar tercih etmektedir. Yönetimi anonim şirketlere göre daha kolaydır. Ayrıca limited şirketlerde diğer ortağın üçüncü kişilere hisse satışını engellemek de (şirket tüzüğüne hüküm koyarak) mümkündür. Anonim şirketlerin (AD) yönetimleri yapıları gereği daha komplekstir. Ancak bu tür şirketler sermayelerini sermaye piyasası aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşılarak artırabilmektedir. Bu tür şirket yapıları üretim ve finans sektöründeki büyük yatırımlara mahsustur. Yasayla belirlenen bazı faaliyet alanlarında (örneğin bankacılık ve sigortacılık) anonim şirket zorunlu şirket türüdür.

- ***Şube Açmak***

Kendi ülkesinin kanunları çerçevesinde ticari faaliyette bulunmak üzere kayıt yaptırmış her yabancı kişinin Bulgaristan Ticaret Kanununa göre Bulgaristan’da şube açma hakkı bulunmaktadır. Şube, Bulgar mevzuatına göre tüzel kişilik değildir. Ancak şubenin kendi merkezi ve yönetim adresi, yöneticileri, mal varlığı, pasif yasal statüsü vardır. Şubenin unvanı ana şirketin unvanından ve “şube” ekinden oluşmaktadır. Şube, ayrı bir şirket olarak ticari defterlerini tutmaktadır. Şube açma başvurusu Ticaret Sicilini tutmakla görevli Kayıtlar Ajansı’nın herhangi bir bölge temsilciliğine yapılabilmektedir. Yabancı şirket şubesinin açılması için yapılan başvuruda 340 leva (elektronik başvurularda 170 leva) ticaret siciline kayıt ve 40 leva (elektronik başvurularda 20 leva) şirket isim ücreti ödenmektedir (zorunlu değildir).

- ***Temsilcilik Açmak***

Bulgaristan Yatırımları Teşvik Kanunu gereğince ulusal mevzuatlarına göre ticari faaliyette bulunabilen yabancı kişiler Bulgaristan’da ticari temsilcilik açabilmektedir. Temsilciliklerin Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası’na (www.bcci.bg) kaydolması zorunludur. Temsilcilik kuruluşu, Oda’nın ticari temsilcilik kaydına dair kararı ile gerçekleşir. Kayıtlı ticari temsilcilikler veri tabanı Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası’nın web sayfasında yayınlanır. Bu şekilde kurulacak ticari temsilcilik Türkiye’deki şirketten ayrı bir tüzel kişi değildir ve ticari faaliyet icra etme hakkına sahip değildir. Ticari temsilcilik, genellikle Türkiye’deki ana şirket adına Bulgaristan’da destek faaliyetlerini icra eder (reklam, promosyon, müşteri bulma vs.). Ticari temsilcilik kendi adına gelir ve kazanç elde edemez. Temsilciliğin kurumlar vergisi ödeme sorumluluğu yoktur.

Bulgaristan’da bir Türk vatandaşının icra ettiği ticari faaliyet aracılığı ile oturma izni alabilmesi için Bulgaristan’da kurduğu şirkette en az 10 Bulgar veya AB vatandaşını çalıştırması gerekmektedir. Buna rağmen Türkiye’de kurulmuş olan bir şirketin ticari temsilciliğini yapmak için Bulgaristan’a gelen Türk vatandaşlarına bu kural uygulanmamaktadır. Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası’na kayıtlı olan Türk şirket temsilcisi Türk vatandaşlarına Bulgaristan’da oturma izni verilmektedir.

- ***Şirket Feshi***

Bir limited şirkette % 51 hisseye sahip olmak istenilen her kararı almak için yeterli değildir. Bazı kararlar % 51, bazı kararlar 2/3 ya da 3/4 çoğunluk, bazı kararlar ise ancak ortakların oybirliği ile alınır. Bu kararlar şirketin feshi, devri, yeni ortakların ortaklığa kabulü gibi şirket için hayati önem taşıyan konuları kapsamaktadır.

Limited şirketlerde tasfiye kararı oybirliği ile alınır. Bu nedenle ortaklar ile aynı kararda olduğunda herhangi bir sorun yaşanmaz.

c. **Vergi Uygulamaları**

- ***Genel***

- KDV oranı % 20’dir. Bazı istisnai durumlarda % 9 oranında KDV uygulanmaktadır:
  - ✓ Otelcilik, konaklama (kamp kurma ve karavana yerleri kiralanması dahil);
  - ✓ Kitap satışları;
  - ✓ Bebek mamaları;
  - ✓ Bebek bezleri;
  - ✓ Bulgaristan KDV Kanununa göre 31.12.2023 tarihine kadar geçerli olan istisnai durumlar:
    - Restorancılık ve catering hizmetleri (alkol ürünleri satışı hariç);
    - Turizm hizmetleri ve tur operatörleri tarafından organize edilen seyahatler;
    - Spor tesislerinin sunduğu hizmetler.
- Kurumlar vergisi oranı % 10’dur. İşsizlik oranının ülke ortalamasının % 25 üzerinde olduğu bölgelerde vergi mükellefleri belirli koşullar altında kurumlar vergisinden muaftır;

- Gelir vergisi oranı % 10'dur;
- Stopaj vergisi oranı % 5'tir.
- Alkol, tütün, elektrik ve enerji ürünlerine farklı oranlarda ÖTV uygulanmaktadır.

- *Vergi İdaresi*

Maliye Bakanlığına Bağlı Ulusal Gelirler Ajansı, Bulgaristan'da vergilerden sorumlu idaredir. Ulusal Gelir Ajansı merkez teşkilat ve 6 bölgesel Genel Müdürlükten oluşmaktadır:

1. Sofya Bölgesel Genel Müdürlüğü;
2. Filibe Bölgesel Genel Müdürlüğü;
3. Veliko Tırnovo Bölgesel Genel Müdürlüğü;
4. Varna Bölgesel Genel Müdürlüğü;
5. Burgaz Bölgesel Genel Müdürlüğü.
6. Büyük Vergi Mükellefleri Genel Müdürlüğü.

Bölgesel Genel Müdürlükler vergi ve sosyal sigorta gelirlerini toplamak ile yükümlüdür. Ulusal Gelir Ajansı Bölgesel Genel Müdürlükleri iletişim bilgilerine aşağıdaki link üzerinden ulaşılması mümkündür:

- <https://nra.bg/wps/portal/nra/kontakti/connection.nap/contacts.teritorial.structures.nra/teritorialni-strukturi-na-nap>

- *Beyanname*

Vergi mükellefleri her yıl 31 Mart tarihine kadar yıllık vergi beyannamelerini Ulusal Gelirler Ajansı'na ibraz etmek zorundadır. Yıllık vergi beyanamesi Ulusal Gelirler Ajansı'nın bölge Müdürlüklerine, lisanslı posta dağıtım şirketi aracılığı ile veya elektronik imza kullanılarak internet üzerinden ibraz edilebilmektedir. İnternet aracılığı ile yıllık vergi beyanamesini ibraz eden vergi mükellefleri vergi borçlarından % 1 oranında indirim kullanabilmektedir (indirim 1.000 Bulgar levasını aşmaması gerekmektedir).

- *Muhasebe Kayıtları*

Muhasebe evrakları birincil muhasebe evrakları, ikincil muhasebe evrakları ve muhasebe kayıtları olarak ayrıştırılır:

- Birincil muhasebe evrakları – ilk defa kaydı yapılmış bir ticari işleme dair bilgi vermektedir;
- İkincil muhasebe evrakları – birincil muhasebe evrakları işlendikten sonra ortaya çıkan veriyi özetlemektedir;
- Muhasebe kayıtları – birincil ve/veya ikincil muhasebe evrakları işlendikten sonra ticari işlemlere ilişkin oluşturulan kronolojik bilgi sistemidir.

Muhasebe evrakları (kağıt üzerinde veya elektronik ortamda) aşağıda belirtilen süreler zarfında muhafaza edilmektedir:

- Maaş bordroları – 50 yıl;
- Muhasebe kayıtları, mali raporlar, vergi denetimi ve herhangi bir mali denetim evrakı – 10 yıl;
- Geri kalan diğer tüm muhasebe evrakları – 3 yıl.

- ***Verginin Hesaplanması***

Mevzuat aksini öngörmedikçe Bulgaristan’da muhasebe kayıtları yabancı dilde ve yabancı döviz olarak da tutulabilmektedir. Bulgaristan Kurumlar Vergisi Kanununun 19. maddesi gereğince ödenmesi gereken kurumlar vergisinin hesaplanmasında vergi matrahı olarak şirketin beyan ettiği kazanç kullanılmaktadır. Bulgaristan Kurumlar Vergisi Kanununun 20. maddesi gereğince Bulgaristan’da uygulanan kurumlar vergisi oranı % 10’dur.

- ***Amortisman ve Diğer Hükümler***

Bulgaristan Kurumlar Vergisi Kanununun 55. maddesi gereğince şirket varlıklarının sınıflarına göre yıllık amortisman oranları belirlenmiştir:

Sınıf	Varlık	Yıllık Amortisman Oranı
1.	Binalar, ekipman, iletişim aletleri, elektrik enerjisi taşıyıcıları, iletişim hatları	4
2.	Makinalar, üretim teçhizatı, tesisler	30
3.	Otomobil hariç ulaşım araçları, yol ve uçak pistleri	10
4.	Bilgisayarlar, bilgisayar çevre birimleri, yazılım ve cep telefonları	50
5.	Otomobiller	25
6.	Belirli bir süre için kullanılacak varlıklar	0 – 33 1/3
7.	Diğer varlıklar	15

- ***Vergiden Muafiyet***

Bulgaristan Kurumlar Vergisi Kanununun 174., 175. ve 176. maddeleri gereğince aşağıda sıralanan tüzel kişiler kurumlar vergisinden muafıdır:

- Kolektif yatırım şirketleri;
- Ulusal yatırım fonları;
- Özel Yatırım Amaçlı Tüzel Kişiler Kanunu çerçevesinde kurulan özel yatırım amaçlı tüzel kişiler;

- Bulgaristan Kızıl Haç Örgütü.

Bulgaristan Kurumlar Vergisi Kanunu hükümlerine göre, işsizlik oranının, ülke ortalamasını % 25 aştığı belediyelerde yatırım veya ek yatırım yapıldığında, bahse konu yatırım büyüklüğünün yarısı miktarında kurumlar vergisi muafiyet hakkı doğmaktadır. Dört yıl boyunca söz konusu haktan faydalanılması mümkündür. Vergi muafiyetinden faydalanabilmek için aşağıda sayılan şartların tümünün yerine getirilmesi gerekmektedir:

- Çalışanların % 80'i söz konusu belediye sınırları içinde ikamet etmelidir.
- Vergi muafiyetinin sağlanacağı yıl şirketin herhangi bir vergi veya sosyal sigorta primi borcunun olmaması gerekmektedir.
- Şirket varlıklarının muaf tutulan vergi miktarı kadar artırılması ya da vergi miktarı tutarında bir meblağın bir sonraki yıl işçilere yapılan ödemeler için kullanılması gerekmektedir. İşsizlik oranlarındaki değişiklikler, bu hakkı kazanmış firmanın hak kaybını doğurmaz.

Örnek: 2018 yılında Bulgaristan'ın işsizlik oranı yüksek olan bir bölgesine 100.000 euro değerinde yatırım yapılmıştır. Yatırımı yapan işletme, 2019, 2020, 2021 ve 2022 yıllarında oluşacak kurumlar vergisi borcunun toplamda 50.000 euroyu aşmayacak kısmının muafiyet hakkından yararlanabilmektedir.

- *Diğer Vergiler*

Bulgaristan KDV Kanunu'na göre kaydı olan firmalar KDV mükellefidir. Son bir yılda firma cirosunun 100.000 levayı aşması durumunda KDV kaydının yapılması zorunludur. Cironun bu rakamın altında olması durumunda, firma isteğe bağlı olarak kayıt yaptırabilmektedir.

Bulgaristan'da KDV iadelerinden AB üyesi olmayan ülke vatandaşları, karşılıklılık ilkesi dikkate alınarak faydalandırılır. Bu kapsama Türk vatandaşları (gerçek kişiler) da dahil edilmiştir. Ancak, Türk tüzel kişilikleri (şirket, dernek, kurum vb.) henüz bu imkandan faydalanamamaktadır. Bir başka ifade ile bir Türk TIR sürücüsü kendi adına yaptığı harcamalara ilişkin KDV iadesinden faydalanabilirken, Türk nakliye firması yararlanamaz. Türk vatandaşlarının Bulgaristan'dan aldıkları ve AB dışına çıkaracakları ürünlere ilişkin ödedikleri KDV'yi geri almaları için uymaları gereken şartlar şunlardır:

- Ürünlerin fatura tarihinden en geç üç ay sonra AB sınırları dışına çıkarılmaları;
- Ürünleri satan şirketin Bulgaristan Ulusal Gelirler Ajansı nezdinde KDV kaydının olması;
- Fatura değerinin en az 300 leva (150 euro) olması;
- Türk vatandaşının bu hakkını fatura tarihinden itibaren en geç altı ay içinde kullanması.

Aşağıdaki ürün grupları için ödenen KDV'nin geri alınması mümkün değildir:

- Alkol ürünleri;
- Tütün ve tütün ürünleri;
- Sıvı yakıtlar.

Türk vatandaşlarına Bulgaristan'dan aldıkları ve AB dışına çıkaracakları ürünlere ilişkin ödedikleri KDV'yi geri alma imkânı veren şirketler:

- *TECHNOPOLIS* – (iade edilecek KDV miktarının % 24'ü kadar komisyon ücreti almaktadır);
- *METRO Cash & Carry* - (iade edilecek KDV miktarının % 10'u + 15 leva komisyon ücreti almaktadır).

Prosedürün işleyiş şekli aşağıdaki gibidir:

- Satıcı ürünlere ilişkin fatura düzenler ve Türk vatandaşına takdim eder;
- Satıcı ürünlere ilişkin KDV İade Başvuru formu - TAX FREE (3 adet) düzenler ve Türk vatandaşına takdim eder;
- Türk vatandaşı fatura tarihinden itibaren en geç 3 ay içinde AB çıkış noktasındaki gümrük görevlilerine (Kapitan Andreevo, Lesovo, Malko Tarnovo, Sofya Havaalanı vs.) fatura ve KDV İade Başvuru formlarını tasdik ettirerek ürünleri AB'den çıkarır;
- Türk vatandaşı fatura tarihinden itibaren en geç 6 ay içinde ürünleri satın aldığı şirket mağazalarında (şahsen veya vekalet vermiş olduğu birisi aracılığı ile) Bulgar gümrük görevlileri tarafından tasdik edilmiş fatura ve KDV İade Başvuru formlarını ibraz ederek ödediği KDV'yi geri alır;
- Türk vatandaşının Bulgaristan sınırlarını terk ettiği sınır kapısında KDV İadesi gerçekleştiren acente şubesi bulunması durumunda KDV iadesinin yerinde alınması da mümkün olmaktadır (ilgili gümrük görevlilerinden KDV İade formu tasdik edildikten sonra).

Bulgaristan Katma Değer Vergisi Kanunu, 5 milyon Bulgar levasını aşan ve en az 20 kişiye istihdam sağlayan yatırım projeleri çerçevesindeki donanım (makine, cihaz, ekipman vs.) ithalatında KDV borcunu (% 20) 2 yıl erteleme imkanını sağlamaktadır. Bu imkandan faydalanılması için yatırımcının genel olarak sahip olması gereken şartlar şunlardır:

1. Yatırım projesinin Bulgaristan Maliye Bakanı tarafından onaylanmış olması;
2. Yatırımcının Bulgaristan Katma Değer Vergisi Kanununa göre vergi kaydı olması;
3. Yatırımcının Bulgar devletine karşı herhangi bir vergi veya sigorta borcunun bulunmaması;
4. Yatırım değerinin en az 5 milyon Bulgar levası olması;
5. Yatırım projesinin en fazla 2 yıl içinde tamamlanması;
6. Yatırımın en az 20 kişiye istihdam imkanı sağlaması;
7. Yatırımcının projeyi tamamlaması için yeterli finansman imkanlarına sahip olması.

Özel Tüketim Vergisi

Aşağıda sıralanan ürünlerde çeşitli oranlarda **özel tüketim vergisi** alınmaktadır.

- Alkol ve alkollü içecekler,
- Tütün mamülleri,

- Enerji ürünleri ve elektrik enerjisi.

Türkiye ile Bulgaristan arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunmaktadır. Bahse konu anlaşma, gelir vergisi ve kurumlar vergisini kapsamakta olup gelirin, ikamet veya faaliyet gösterilen ülkelerden yalnızca birinde vergilendirilmesi veya vergilendirme hakkının her iki ülke arasında bölüşülmesi konularında düzenlemeler yapmakta ve bu yolla gelirin her iki ülkede birden vergilendirilmesini engellemektedir.

d. Sosyal Güvenlik Uygulamaları

Sosyal güvenlik, Sosyal Sigorta Yasası ile düzenlenmektedir. Sosyal güvenlik; geçici iş göremezlik, çalışma gücünde geçici azalma, sakatlık, doğum, yaşlılık ve ölüm durumlarında tazminat, maddi yardım ve emeklilik maaşı ödenmesini kapsamaktadır. Sigorta tavanı 3.400 leva olarak belirlenmiş olup, söz konusu tutarın üzerinde brüt ücret alanlar ücretin tavanını aşan kısmı için sigorta primi ödememektedirler.

Asgari ücret, Ocak 2023 tarihinden itibaren 710 levadan 780 levaya (399 euro) yükselmiştir.

2. Potansiyel Yatırım Alanları

Bulgaristan’da Türk yatırımcıları için potansiyel arz eden sektörler hakkında Müşavirliğimizce hazırlanan bir liste aşağıda yer almaktadır. Bu sektörlerin belirlenmesinde Bulgaristan’da yatırım ortamı ve mevcut yatırımlar, AB’ye ihracat çerçevesinde sektörün vaadettiği potansiyel, AB fonlarının kullanımının sektörde yaratacağı potansiyel, Türk üreticilerinin sektördeki rekabet gücü gibi kriterler göz önüne alınmıştır.

Müşavirliğimizce önerilen sektörler:

- Makina ve cihazlar, aletler ve parçaları
- İlaçlar, medikal cihazlar
- Gıda ve tarım ürünleri
- İnşaat malzemeleri
- Tekstil ve konfeksiyon, ayakkabı
- Plastik ve plastikten mamul eşya, PVC ürünleri, kauçuk
- Yük araçları
- Otomotiv
- Demir, bakır
- Kimyasal ürünler, organik kimyasallar
- Lojistik

B. YABANCI YATIRIM MEVZUATI VE YATIRIM TEŞVİKLERİ

1. Yabancı Yatırımlara İlişkin Ülke Mevzuatı

a. Genel

Bulgaristan’da yabancı yatırım veya yabancı hissedarlara ilişkin bir kısıtlama bulunmamaktadır. Yabancı yatırımcılar hissedar katılımı da dahil olmak üzere tüm yönleriyle yerli yatırımcılarla eşit kabul edilir. Yabancı yatırım mevzuatı “ulusal muamele” ve “en çok kayırlan ülke” prensiplerine uygundur. Bulgaristan’ın, Türkiye de dahil olmak üzere, 63 ülke ile “Yatırımların Karşılıklı Korunması ve Desteklenmesi Anlaşması” bulunmaktadır.

b. Yabancı Sermayeye Yönelik Kısıtlamalar

i) Yabancıların Gayrimenkul Edinmeleri

Bulgaristan Mülkiyet Yasası’na göre Bulgaristan’da yabancı gerçek ve tüzel kişilerin doğrudan arazi satın alma hakkı bulunmamaktadır (ofis, fabrika ve daire alınabilir). Yabancı gerçek ve tüzel kişiler gayrimenkuller üzerinde bazı sınırlı haklara (kullanma hakkı gibi) sahip olabilmektedir. Bulgaristan Anayasası ve Yatırım Teşvikleri Kanunu’na göre yabancı yatırımcılar yerlilerle eşit işleme tabi olup, Bulgaristan’da kurulmuş şirketler, yabancı sermaye paylarına bakılmaksızın, gayrimenkul edinme hakkına sahiptir (tarım arazileri dışında). Bulgaristan’da kurulmuş bir şirket, şirket ortaklarından biri yabancı gerçek veya tüzel kişi ise ve şirket beş yaşını doldurmamış ise tarım arazisi satın alamamaktadır.

Yabancıların Bulgaristan’da gayrimenkul almaları ve yönetimi ile ilgili bilgi ve yardım portalı:

<http://www.property-in-bulgaria.bg/>

ii) Yabancı Sermayeli Şirketlere Uygulanan Ayrımcılıklar

- Şirket Kuruluşunda Ayrımcılık

Bulgaristan’da yabancıların şirket kurmalarına herhangi bir kısıtlama getirilmemektedir. Bilakis, söz konusu yatırımlar teşvik edilmektedir. “Yatırım Teşvik Mevzuatı” bölümünde söz konusu teşvikler incelenmiştir.

- Vergi Hukukunda Ayrımcılık

Vergi hukukunda yabancılara yönelik herhangi bir ayrımcılık bulunmamaktadır.

- Yabancıların Serbest Dolaşımı

Vizeler

Aksi bir anlaşma ile belirlenmedikçe tüm yabancılar Bulgaristan’a girişleri ve burada ikamet etmeleri için vize temin etmek zorundadır.

Bulgaristan Schengen bölgesine girebilmek için gerekli teknik şartları yerine getirmiştir, ancak AB içindeki bazı ülkelerin çekincelerinden dolayı Bulgaristan (ve Romanya) 26 üyelik serbest dolaşım alanına henüz girememiştir. Bulgaristan Cumhuriyeti’nin 31 Ocak 2012 tarihinden

İtibaren yürürlüğe giren uygulamasına göre, geçerli Schengen vizesi ve Schengen hukuku kazanımlarını tamamen uygulayan üye ülkeler ile İsviçre ve Lihtenştayn tarafından verilen geçerli, uzun süreli oturma vizesi ile oturma iznine sahip olan kişilere vizesiz rejim uygulaması getirilmiş olup, söz konusu uygulama, Bulgaristan Cumhuriyeti'nin Schengen bölgesine tam üye olana kadar geçerli olmak üzere, her 6 aylık dönem içerisinde 3 aydan fazla olmamak kaydı ile sınırlıdır.

Geçerli bir vize dahi Bulgaristan'a giriş garantisi vermeyebilmektedir. Sınır kontrol görevlileri yabancıların ülkeye kabulü için gerekli koşullara sahip olup olmadığı konusunda nihai karar verme yetkisine sahiptir.

Yabancı Uyruklular Yasası vize türlerini "havayolu transit vizesi, kısa süreli vize ve uzun süreli vize" olmak üzere üçe ayırmaktadır:

Havayolu transit vizesi (A Tipi), Bulgaristan aktarmalı başka bir ülkeye uçacak kişilere verilen vize türüdür.

Kısa süreli vize (C Tipi), bir yabancıların 180 günlük bir süre içinde toplamda 90 günden fazla kalmamak kaydıyla Bulgaristan'a bir defalık veya çok sayıda giriş yapma hakkını vermektedir.

Uzun süreli vize (D Tipi), yabancı uyruklunun Bulgaristan'a giriş yapıp sonrasında oturma izni başvurusu için gerekli olan vize türüdür. Bu vizenin geçerliliği altı aydır ve sahibine 180 güne kadar ikamet izni sağlamaktadır. D tipi vize, geçerli olduğu müddetçe, sahibine Bulgaristan'a çok sayıda giriş yapma hakkını vermektedir. Bir yıl geçerli olan ve 360 güne kadar oturma izni sağlayan D tipi vizesi de bulunmaktadır ve bu vizenin verilebileceği yabancılar şu şekildedir:

1. Bilim araştırmaları gerçekleştiren yabancılar;
2. En fazla 1 yıl süren programlar çerçevesinde Bulgaristan'da eğitim gören öğrenciler;
3. Master öğrencileri veya stajyerler;
4. Turizm hizmetleri sözleşmesi kapsamında Türk işveren tarafından Bulgaristan'a kontrol ve koordinasyon görevleri ile görevlendirilen yabancılar;
5. Bulgaristan Yatırım Ajansı'na sertifika başvurusunda bulunmuş veya sertifika almış bir Türk yatırımcısı tarafından Bulgaristan'daki yatırım sürecini kontrol etmek amacıyla görevlendirilen yabancılar.

Tüm vize başvuruları ilgili Bulgar diplomatik misyonuna veya konsoloslukuna yapılmalıdır.

İki ülke vatandaşlarının tabi olduğu vize düzenlemesi 10 Mart 1993 tarihli Vize Anlaşması'na dayanmaktadır. Türk vatandaşlarının Bulgaristan'a giriş ve bu ülkeden transit geçiş için Bulgaristan'ın Ankara, İstanbul veya Edirne diplomatik misyonlarına veya konsolosluklarına vize başvurusunda bulunmaları gerekmektedir. Türk vatandaşları ayrıca, VFS Global (<http://www.vfsglobal.com/bulgaria/turkey/>) vize hizmetleri şirketi aracılığı ile Ankara, İstanbul, Edirne, Bursa, Gaziantep, Adana ve İzmir'den de vize başvurularını yapabilmektedir. Yalnızca diplomatik pasaport ile hizmet pasaportu hamilleri Bulgaristan'a yapacakları bir ayı aşmayan ziyaretlerinde vizeden muaftır. Bulgaristan Devleti 2 Mart 2012 tarihinde Schengen vizesine sahip Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına bir Schengen Ülkesi'ne devam etme koşulunu aramaksızın ülkeye giriş izni verme kararı almıştır, aynı kararlar Yeşil Pasaport sahibi

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının vize alma zorunluluğunu da kaldırılmıştır. Schengen vizesi olmayan Umuma Mahsus Pasaport sahipleri ise vizeye tabidir.

Oturma İzinleri

Bulgaristan'da dört tür oturma izni bulunmaktadır:

1. Kısa vadeli – kısa süreli vize ülkeye giriş tarihinden sonraki 6 aylık süre zarfı içinde 3 aya kadar oturma izni sağlamaktadır;
2. Orta vadeli – 1 yıllık oturma izni sağlamaktadır;
3. Uzun vadeli – 5 yıllık oturma izni sağlamaktadır;
4. Daimi – süresiz oturma izni sağlamaktadır.

Kısa süreli ikamet için kısa süreli vize (C tipi) alınması yeterlidir. Bir yabancının orta vadeli, uzun vadeli ve daimi oturma izni başvurusunda bulunabilmesi için öncelikle uzun süreli bir vize temin etmesi (D tipi) gerekmektedir.

Çalışma İzinleri

Genel Durum

Türk Vatandaşlarının Bulgaristan'da Birleşik Oturma ve Çalışma İzni Alması

Aksi bir durum Bulgar mevzuatında belirtilmediği sürece, Türk vatandaşları Bulgaristan'da ancak çalışma izni aldıktan sonra çalışabilmektedir. Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için yerel işverenin, **110 leva** tutarındaki bir ücreti ödemek suretiyle, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine başvuru yapması gerekmektedir. Yerel işveren, bir Türk vatandaşı için ilk defa çalışma izni başvurusunda bulunduğu zaman Türk vatandaşının Bulgaristan Cumhuriyeti dışında bulunması gerekmektedir. Bulgaristan'da yasadışı ikamet eden Türk vatandaşlarının istihdam edilmesi yasaktır. Türk vatandaşları Bulgaristan'da çalışma izni aldıktan sonra çalışabilmektedir.

Bulgaristan'da Birleşik Oturma ve Çalışma İzni aracılığı ile Türk vatandaşlarının istihdam edilebilmesi için uyulması gereken şartlar:

1. İşverenin, işgücü piyasası durumu hakkında araştırma yapmış olması;
2. İşverenin istihdam edeceği Türk vatandaşları sayısı son 12 ay içinde istihdam edilen Bulgar ve diğer AB vatandaşları sayısının **% 20'sini** geçmemesi (KOBİ'ler için **% 35'ini** geçmemesi);
3. Türk vatandaşlarına önerilen iş koşulları ve ücretin aynı görev için Bulgar vatandaşlarına sağlanan iş koşulları ve ücretten daha düşük olmaması;
4. Türk vatandaşının işe ilişkin spesifik bilgi, yeterlilik ve iş tecrübesine sahip olması.

Bulgaristan Çalışma ve Sosyal Politika Bakanı, uygun gördüğü durumlarda ülkedeki yatırımları teşvik etmek amacıyla yukarıda belirtilen şartlardan **bağımsız** olarak çalışma izni verebilmektedir.

Bulgaristan Çalışma Kanunu, **250 kişiden az personele** sahip işletmeleri KOBİ olarak değerlendirmektedir. Birleşik Oturma ve Çalışma İzninin süresi **3 yıla kadar** olabilmektedir (iş sözleşmesi süresine bağlı olarak).

Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvuru süreci şu şekildedir:

1. İşveren, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusu yapmaktadır. İllerdeki İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Daireleri derhal elektronik ortamda başvuru formunu ve eklerini Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
2. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü ibraz edilen belgeleri inceleyip gerekli kontrolleri yaptıktan sonra başvuru tarihinden en geç **14 gün** içinde başvuru formunu ve eklerini elektronik ortamda Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Milli Güvenlik Devlet Ajansına göndermektedir.
3. Başvuru formu ve eklerinin Bulgaristan İstihdam Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en geç **15 gün** içerisinde Bulgaristan İstihdam Ajansı İcra Müdürü, talep edilen çalışma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
4. Başvuru formu ve eklerinin Milli Güvenlik Devlet Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en geç **14 gün** içerisinde Milli Güvenlik Devlet Ajansı talep edilen oturma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
5. Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Bulgaristan Milli Güvenlik Devlet Ajansı tarafından yukarıda bahsi geçen değerlendirmelerin olumlu olarak neticelenmesi durumunda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü en fazla **3 gün** içerisinde elektronik ortamda işvereni Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun kabul edildiğine dair bilgilendirmektedir. Aynı bilgilendirme Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk Genel Müdürlüğüne de yapılmaktadır.
6. İşveren Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun olumlu neticelendiğine dair Türk vatandaşını bilgilendirmesi gerekmektedir ve Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğünden gelen onay tarihinden itibaren en geç **20 gün** içerisinde Türk vatandaşının D tipi VİZE başvurusunda bulunması gerekmektedir.
7. D tipi VİZE ile Bulgaristan'a giriş yaptıktan en geç **14 gün** içerisinde Türk vatandaşı ilgili ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine aşağıdaki belgeleri ibraz etmek ile yükümlüdür:
  - a. VİZE'nin yer aldığı pasaport sayfasının kopyası;
  - b. Zorunlu sağlık sigortası (ikamet süresini kapsayacak şekilde);
8. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürü yukarıdaki belgelerin ibrazından sonra en geç **3 gün** içerisinde Birleşik Oturma ve Çalışma İznini Türk vatandaşına teslim etmektedir;

9. Türk vatandaşının işe başladığı tarih itibarıyla en geç **7 gün** içerisinde işverenin Genel İş Denetimi İcra Ajansını bilgilendirmesi gerekmektedir.

Birleşik Oturma ve Çalışma İznininin başvuru sürecinin **2 aydan** daha uzun sürmemesi gerekmektedir. Yasal ve idari zorlukların olması durumunda bu süre en fazla **2 ay daha** uzatılabilmektedir.

Genel Kurallarda İstisnalar

Türk Vatandaşlarının Bulgaristan'da AB Mavi Kartı Oturma ve Çalışma İzni Alması

Yüksek nitelikli bir Türk vatandaşı istihdamında kota kuralı uygulanmamakta, bu imkândan faydalanmaları için Türk vatandaşına AB Mavi Kartı adlı oturma ve çalışma izni verilmektedir.

Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için yerel işverenin, **110 leva** tutarındaki bir ücreti ödemek suretiyle, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine başvuru yapması gerekmektedir.

AB Mavi Kartı alınması için Türk vatandaşının uyması gereken şartlar:

1. Türk vatandaşının işe ilişkin gerekli yeterlilik seviyesine sahip olması – üniversite veya başka bir yüksek eğitim kurumunda en az üç yıl süren eğitim sonucunda diploma veya eğitimini kanıtlayan başka bir belge almış olması – **APOSTILLE ve noter veya Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı tarafından tasdik edilmiş çevirisi (yeminli tercüman tarafından yapılmış)**;
2. Türk vatandaşının işe ilişkin gerekli iş tecrübesine sahip olması – iş tecrübesini kanıtlayan bir belgeye sahip olması - **APOSTILLE ve noter veya Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı tarafından tasdik edilmiş çevirisi (yeminli tercüman tarafından yapılmış)**;
3. Türk vatandaşının istihdam edileceği görevde alacağı brüt ücretin Bulgaristan'daki ortalama ücretin en az 1,5 katı olması.

AB Mavi Kart Oturma ve Çalışma İzni başvuru süreci:

1. İşveren, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusu yapmaktadır. İllerdeki İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Daireleri derhal elektronik ortamda başvuru formunu ve eklerini Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
2. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü ibraz edilen belgeleri inceleyip gerekli kontrolleri yaptıktan sonra başvuru tarihinden itibaren en geç **14 gün** içinde başvuru formunu ve eklerini elektronik ortamda Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Milli Güvenlik Devlet Ajansına göndermektedir.
3. Başvuru formu ve eklerinin Bulgaristan İstihdam Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en geç **14 gün** içerisinde Bulgaristan İstihdam Ajansı İcra Müdürü, talep edilen çalışma iznine

ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.

4. Başvuru formu ve eklerinin Milli Güvenlik Devlet Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en geç **14 gün** içerisinde Milli Güvenlik Devlet Ajansı, talep edilen oturma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
5. Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Bulgaristan Milli Güvenlik Devlet Ajansı tarafından yukarıda bahsi geçen değerlendirmelerin olumlu olarak neticelenmesi durumunda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü en geç **3 gün** içerisinde elektronik ortamda işvereni Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun kabul edildiğine dair bilgilendirmektedir. Aynı bilgilendirme Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk Genel Müdürlüğüne de yapılmaktadır.
6. İşverenin Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun olumlu neticelendiğine dair Türk vatandaşını bilgilendirmesi gerekmektedir ve Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğünden gelen onay tarihinden itibaren en geç **20 gün** içerisinde Türk vatandaşının D tipi VİZE başvurusunda bulunması gerekmektedir.
7. D tipi VİZE ile Bulgaristan'a giriş yaptıktan sonra en geç **7 gün** içerisinde Türk vatandaşının ilgili ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine aşağıdaki belgeleri ibraz etmesi gerekmektedir:
  - a. VİZE'nin yer aldığı pasaport sayfası kopyası;
  - b. Zorunlu sağlık sigortası (ikamet süresini kapsayacak şekilde);
8. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürü yukarıdaki belgelerin ibrazından sonra en geç **3 gün** içerisinde Mavi Kart Oturma ve Çalışma İznini Türk vatandaşına teslim etmektedir;
9. Tür vatandaşının işe başladığı tarih itibarıyla en geç **7 gün** içerisinde işverenin Genel İş Denetimi İcra Ajansını bilgilendirmesi gerekmektedir.

Mavi Kart Oturma ve Çalışma İzninin başvuru süreci **2 aydan** daha uzun sürmemesi gerekmektedir. Yasal ve idari zorlukların olması durumunda bu süre en fazla **1 ay** daha uzatılabilmektedir.

Mavi kart sahibinin aile mensupları da mavi kartın geçerli olduğu süre içinde çalışma hakkına sahiptir.

Türk Vatandaşlarının Bulgaristan'da Faaliyet Gösteren Bir Şirkete Hizmet Vermesi için Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bir Şirket Tarafından Görevlendirilmesi

Bulgaristan'da faaliyet gösteren bir şirkete hizmet vermesi için Türkiye'de faaliyet gösteren bir şirket tarafından görevlendirilen Türk vatandaşları için kota kuralı uygulanmamaktadır. Türk vatandaşlarının bu imkândan faydalanmaları için Bulgaristan İstihdam Ajansından Görevlendirme Çalışma İzni alması gerekmektedir.

Türk vatandaşına Görevlendirme Çalışma İzni verilmesi için Bulgaristan'da görevliyi kabul eden şirketin **400 leva** tutarındaki bir ücreti ödemek suretiyle, Bulgaristan İstihdam Ajansına başvuru yapması gerekmektedir.

Görevlendirme Çalışma İzni süresi 1 yıla kadar olabilmektedir. İlk başvuru esnasında Türk vatandaşının Bulgaristan sınırları dışında bulunması gerekmektedir.

Görevlendirme Çalışma İzni başvuru süreci:

1. Bulgaristan'da görevlendirilecek kişiyi kabul eden şirket, Bulgaristan İstihdam Ajansı nezdinde Görevlendirme Çalışma İzni başvurusunda bulunmalıdır;
2. Başvuru formu ve eklerinin Bulgaristan İstihdam Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en geç **30 gün** içerisinde Bulgaristan İstihdam Ajansı İcra Müdürü talep edilen çalışma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini yazılı olarak başvuru sahibine iletmektedir.
3. Bulgaristan'da görevlendirilecek kişiyi kabul edecek şirket Görevlendirme Çalışma İzni başvurusunun olumlu neticelendiğine dair Türk vatandaşını bilgilendirmelidir ve Çalışma İzni çıkış tarihinden itibaren en geç **20 gün** içerisinde Türk vatandaşının D tipi VİZE başvurusunda bulunması gerekmektedir.
4. D tipi VİZE ile Bulgaristan'a giriş yaptıktan sonra en geç **7 gün** içerisinde Türk vatandaşının ilgili ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine 1 yıllık oturma izni başvurusunda bulunması gerekmektedir;
5. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürü 1 yıllık oturma izni başvurusunu en geç 14 gün içerisinde neticelendirmektedir. Mücbir sebeplerden dolayı bu süre en fazla 1 ay daha uzatılabilmektedir;
6. Türk vatandaşının işe başladığı tarih itibarıyla en geç **7 gün** içerisinde işverenin Genel İş Denetimi İcra Ajansını bilgilendirmesi gerekmektedir.

Türk Vatandaşlarının Bulgaristan'da Kurumsal Transferle Oturma ve Çalışma İzni Alması

Kurumsal transfer kapsamında Türkiye'deki ana şirketten Bulgaristan'daki iştirak şirketine çalışmak için görevlendirilen Türk vatandaşları için kota kuralı uygulanmamaktadır. Türk vatandaşlarının bu imkândan faydalanmaları için Kurumsal Transferle Oturma ve Çalışma İzni alması gereklidir.

Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için yerel işverenin, **110 leva** tutarındaki bir ücreti ödemek suretiyle, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine başvuru yapması gerekmektedir.

Kurumsal Transferle Oturma ve Çalışma İzni kapsamındaki görevler ve süreleri şunlardır:

1. Yönetici ve uzman: 3 yıla kadar;
2. Stajyerler: 1 yıla kadar.

İlk başvuru esnasında Türk vatandaşının Bulgaristan sınırları dışında bulunması gerekmektedir.

Kurumsal Transferle Oturma ve Çalışma İzni başvuru süreci:

1. İşveren, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine Kurumsal Transferle Oturma ve Çalışma İzni başvurusu yapmaktadır. İllerdeki İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Daireleri derhal elektronik ortamda başvuru formunu ve eklerini Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
2. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü ibraz edilen belgeleri inceleyip gerekli kontrolleri yaptıktan sonra başvuru tarihinden itibaren en geç **14 gün** içinde başvuru formunu ve eklerini elektronik ortamda Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Milli Güvenlik Devlet Ajansına göndermektedir.
3. Başvuru formu ve eklerinin Bulgaristan İstihdam Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en geç **14 gün** içerisinde Bulgaristan İstihdam Ajansı İcra Müdürü, talep edilen çalışma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
4. Başvuru formu ve eklerinin Milli Güvenlik Devlet Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en geç **14 gün** içerisinde Milli Güvenlik Devlet Ajansı, talep edilen oturma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
5. Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Bulgaristan Milli Güvenlik Devlet Ajansı tarafından yukarıda bahsi geçen değerlendirmelerin olumlu olarak neticelenmesi durumunda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü en geç **3 gün** içerisinde elektronik ortamda işvereni Kurumsal Transferle Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun kabul edildiğine dair bilgilendirmektedir. Aynı bilgilendirme Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk Genel Müdürlüğüne de yapılmaktadır.
6. İşverenin Kurumsal Transferle Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun olumlu neticelendiğine dair Türk vatandaşını bilgilendirmesi gerekmektedir ve Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğünden gelen onay tarihinden itibaren en geç **20 gün** içerisinde Türk vatandaşının D tipi VİZE başvurusunda bulunması gerekmektedir.
7. D tipi VİZE ile Bulgaristan'a giriş yaptıktan sonra en geç **7 gün** içerisinde Türk vatandaşının ilgili ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine aşağıdaki belgeleri ibraz etmesi gerekmektedir:
  - a. VİZE'nin yer aldığı pasaport sayfasının kopyası;
  - b. Zorunlu sağlık sigortası (ikamet süresini kapsayacak şekilde);
8. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürü yukarıdaki belgelerin ibrazından sonra en geç **3 gün** içerisinde Kurumsal Transferle Oturma ve Çalışma İznini Türk vatandaşına teslim etmektedir;
9. Türk vatandaşının işe başladığı tarih itibarıyla en geç **7 gün** içerisinde işverenin Genel İş Denetimi İcra Ajansını bilgilendirmesi gerekmektedir.

Kurumsal Transferle Oturma ve Çalışma İzninin başvuru sürecinin **3 aydan** daha uzun sürmemesi gerekmektedir. Yasal ve idari zorlukların olması durumunda bu süre en fazla **1 ay** daha uzatılabilmektedir.

Türk Vatandaşlarının Bulgaristan'da Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni Alması

Mevsimsel çalışan olarak bir Türk vatandaşı istihdam edildiğinde kota kuralı uygulanmamaktadır. Mevsimsel çalışanlara, bu imkândan faydalanmaları için Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni verilmektedir.

Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için yerel işverenin, **110 leva** tutarındaki bir ücreti ödemek suretiyle, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine başvuru yapması gerekmektedir.

Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni sadece aşağıdaki sektörlerde istihdam edilecek kişiler için düzenlenebilmektedir:

1. Tarım;
2. Ormancılık;
3. Balıkçılık;
4. Otelcilik;
5. Restorancılık.

Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni başvuru süreci şu şekildedir:

1. İşveren, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni başvurusunda bulunmaktadır. İllerdeki İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Daireleri derhal elektronik ortamda başvuru formunu ve eklerini Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
2. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü ibraz edilen belgeleri inceleyip gerekli kontrolleri yaptıktan sonra başvuru tarihinden en geç **14 gün** içinde başvuru formunu ve eklerini elektronik ortamda Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Milli Güvenlik Devlet Ajansına göndermektedir.
3. Başvuru formu ve eklerinin Bulgaristan İstihdam Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en geç **10 gün** içerisinde Bulgaristan İstihdam Ajansı İcra Müdürü, talep edilen çalışma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
4. Başvuru formu ve eklerinin Milli Güvenlik Devlet Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en geç **14 gün** içerisinde Milli Güvenlik Devlet Ajansı, talep edilen oturma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
5. Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Bulgaristan Milli Güvenlik Devlet Ajansı tarafından yukarıda bahsi geçen değerlendirmelerin olumlu olarak neticelenmesi durumunda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü en geç **3 gün** içerisinde elektronik ortamda işvereni Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun kabul edildiğine

dair bilgilendirmektedir. Aynı bilgilendirme Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk Genel Müdürlüğüne de yapılmaktadır.

6. İşverenin Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun olumlu neticelendiğine dair Türk vatandaşını bilgilendirmesi gerekmektedir ve Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğünden gelen onay tarihinden itibaren en geç **20 gün** içerisinde Türk vatandaşının D tipi VİZE başvurusunda bulunması gerekmektedir.
7. D tipi VİZE ile Bulgaristan'a giriş yaptıktan sonra en geç **7 gün** içerisinde Türk vatandaşının ilgili ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine aşağıdaki belgeleri ibraz etmesi gerekmektedir:
  - a. VİZE'nin yer aldığı pasaport sayfasının kopyası;
  - b. Zorunlu sağlık sigortası (ikamet süresini kapsayacak şekilde);
8. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürü yukarıdaki belgelerin ibrazından sonra en geç **3 gün** içerisinde Mevsimsel Oturma ve Çalışma İznini Türk vatandaşına teslim etmektedir;
9. Türk vatandaşının işe başladığı tarih itibarıyla en geç **7 gün** içerisinde işverenin Genel İş Denetimi İcra Ajansını bilgilendirmesi gerekmektedir.

Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzninin başvuru sürecinin **2 aydan** daha uzun sürmemesi gerekmektedir.

İlk başvuru esnasında Türk vatandaşının Bulgaristan sınırları dışında bulunması gerekmektedir. Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni süresi 12 aylık bir süre kapsamında 3 ila 9 ay arasında olabilmektedir (iş sözleşmesine bağlı olarak). Son 5 yıl boyunca Bulgaristan'da mevsimsel çalışan olarak en az bir defa çalışmış olan Türk vatandaşlarına Mevsimsel Oturma ve Çalışma hızlandırılmış izni üzerinden hizmet verilmektedir.

Yabancıların İstihdam Edilmesi İçin Çalışma İzninin Gerekli Olmadığı Durumlar

- Ticari Denizcilik Kanunu'nun 88. maddesinde yer alan yabancılar;
- Bulgaristan'da uzun vadeli veya daimi oturma iznine sahip olan yabancılar ve onların aile mensupları;
- Sığınma ve Mülteciler Kanunu çerçevesinde, Bulgaristan'da sığınma ve uluslararası koruma hakkına sahip yabancılar;
- Bulgaristan'ın taraf olduğu ikili ya da çok taraflı sözleşmelerle çalışma izninden muaf tutulan yabancılar;
- Bulgar vatandaşlarının aile mensubu olan yabancılar;
- Uluslararası anlaşmalara göre serbest dolaşım hakkı olan AB, Avrupa Ekonomik Alanı üye ülkesi veya İsviçre Konfederasyonu vatandaşlarının aile mensupları olan yabancılar;
- Bulgaristan Cumhuriyeti'nde akredite edilmiş diplomatik, konsolosluk veya ticari temsilcilik görevlerini icra eden yabancılar ve uluslararası kuruluşların Bulgaristan temsilcileri;
- Bulgaristan Cumhuriyeti tarafından resmen akredite edilmiş yabancı basın mensupları;

- Sığınma ve Mülteciler Kanununun 29. maddesinin 3. fıkrasındaki haklardan faydalanan yabancılar;
- Bakanlar Kuruluna bağlı olan Devlet Mülteci Ajansı'nın merkezlerinde çalışmak için sığınma veya uluslararası koruma isteyen yabancılar;
- Bulgaristan'daki Yabancılar Kanununun 44a. Maddesinin 4. Fıkrasındaki haklardan faydalanan yabancılar.

2. Yatırım Teşvik Mevzuatı

Bulgaristan, 2007-2008 ekonomik kriz sonrası yıllarda yetersiz kalan yabancı yatırımların teşviki amacıyla yatırım mevzuatında dönem dönem bazı değişiklikler ve iyileştirmeler yapmaktadır. A ve B sınıfı sertifika almada yatırım miktarının düşürülmesi, büyük istihdam sağlanması veya işsizlik oranı yüksek belediyelerde yatırım yapılması durumlarında teşvik sağlanması için gerekli yatırım miktarının düşürülmesi, outsourcing hizmetleri alanında sertifika alma imkanının getirilmesi, ödenen sosyal ve sağlık sigortalarının iadesi, yabancı yatırımcıların ülkede ikamet etme alma rejiminde kolaylık sağlanması mevzuatta değişiklik yapılan temel konulardır.

Bulgaristan'da yapılan büyük çaplı yatırımlar Bulgaristan Yatırım Ajansı (<http://www.investbg.government.bg/en>) tarafından desteklenmektedir. Yatırım Teşvikleri Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Tüzük hükümlerine göre yatırımlar, belirli kriterler baz alınarak sınıflandırılmaktadır ve çeşitli desteklerden yararlanabilmektedir.

Yatırım Sınıflarını Belirleyen Kriterler

Kriter: Asgari Yatırım Değeri (Milyon euro)

Bölge veya Sektör	B Sınıf	A Sınıf
İmalat sanayi	2,5	5
İşsizlik oranı ülke ortalamasına eşit veya daha yüksek olan belediyelerde yapılan yatırımlar	1	2
Yüksek teknoloji imalat sanayi faaliyetleri: <ul style="list-style-type: none"> Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı (suni veya sentetik elyaf imalatı hariç); Temel eczacılık ürünlerinin veya eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı; Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı; elektronik veya optik ekipmanlarının onarımı; sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu; Elektrikli teçhizat imalatı; elektrikli ekipmanların onarımı; sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu; Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı; makinelerin onarımı; sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu; Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) veya yarı treyler (yarı römork) imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı; diğer ulaşım araçları imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı (gemi ve tekne yapımı, bakımı, onarımı ve kurulumu hariç); Tıbbi ve dişçilik ile ilgili araç ve gereçlerin imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı	1	2
Aşağıda verilen hizmet sektörlerinde: <ul style="list-style-type: none"> Depolama ve ambarlama; Büro yönetimi ve destek faaliyetleri; çağrı merkezleri faaliyetleri; başka yerlerde sınıflandırılmamış diğer işletme destek hizmet faaliyetleri (outsourcing);	0,75	1,5
Yüksek teknoloji ve bilgi yoğun hizmet sektörlerinde: <ul style="list-style-type: none"> Yazılım programları yayımlanması; bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler; bilgi hizmet faaliyetleri; Muhasebe, defter tutma ve denetim faaliyetleri; vergi danışmanlığı; İdare merkezi faaliyetleri; idari danışmanlık faaliyetleri; mimarlık ve mühendislik faaliyetleri; teknik test ve analiz faaliyetleri; bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetleri; Eğitim; İnsan sağlığı hizmetleri ve yatılı bakım faaliyetleri	0,5	1

Kriter: Yarattılan İstihdam + Asgari Yatırım Değeri

Bölge veya Sektör	B Sınıfı	A Sınıfı
Genel durum: İmalat sanayi	€ 1m 100 kişilik istihdam	€ 2m 150 kişilik istihdam
Genel durum: Hizmet sektörü	€ 0,25m 100 kişilik istihdam	€ 0,5m 150 kişilik istihdam
İşsizlik oranı ülke ortalamasına eşit veya daha yüksek olan belediyelerde yapılan yatırımlar	10 kişilik istihdam	25 kişilik istihdam
Yüksek teknoloji imalat sanayi faaliyetleri: <ul style="list-style-type: none"> • Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı (suni veya sentetik elyaf imalatı hariç); • Temel eczacılık ürünlerinin veya eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı; • Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı; elektronik veya optik ekipmanlarının onarımı; sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu; • Elektrikli teçhizat imalatı; elektrikli ekipmanların onarımı; sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu; • Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı; makinelerin onarımı; sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu; • Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) veya yarı treyler (yarı römork) imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı; diğer ulaşım araçları imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı (gemi ve tekne yapımı, bakımı, onarımı ve kurulumu hariç); • Tıbbi ve dişçilik ile ilgili araç ve gereçlerin imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı	10 kişilik istihdam	25 kişilik istihdam
Yüksek teknoloji veya bilgi yoğun hizmetler: <ul style="list-style-type: none"> • Yazılım programları yayımlanması; bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler; bilgi hizmet faaliyetleri; • Muhasebe, defter tutma ve denetim faaliyetleri; vergi danışmanlığı; • İdare merkezi faaliyetleri; idari danışmanlık faaliyetleri; mimarlık ve mühendislik faaliyetleri; teknik test ve analiz faaliyetleri; bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetleri; • Eğitim; • İnsan sağlığı hizmetleri ve yatılı bakım faaliyetleri	25 kişilik istihdam	50 kişilik istihdam

**Öncelikli Yatırım Projesi Kriterleri: Yaratılan İstihdam + Asgari Yatırım Değeri
(Milyon euro)**

Bölge veya Sektör	İstihdam	Yatırım Değeri
Genel durum (tüm ülke, tüm sektörler)	150	50
İmalat sanayi	150	25
İşsizlik oranı, ülke ortalamasına eşit veya daha yüksek olan belediyelerde yapılan yatırımlar	100	25
Yüksek teknoloji imalat sanayi faaliyetleri	100	15
Yüksek teknoloji hizmetleri	50	10
Sanayi bölgesi inşaatı ve bahse konu sanayi bölgesinin sanayi parkına dönüştürülmesi	15	7,5
Teknoloji parkı yapımı	50	7,5

Yatırım Teşvikleri Kanunu Çerçevesinde Sağlanan Destekler

Destek Türü	B Sınıfı	A Sınıfı	Öncelikli Yatırım Projesi
Hızlandırılmış idari prosedürler	Evet	Evet	Evet
Bulgaristan Yatırım Ajansı tarafından yatırımcının kamu ile olan idari işlerini takip edecek bir görevli atanması	Hayır	Evet	Evet
Kamu ihalesi prosedüründen geçmeden, kamuya ait gayrimenkul alma hakkı	Evet	Evet	Evet
Yatırım projesi kapsamında çalışanların mesleki eğitimine ilişkin finansal destek	Evet	Evet	Evet
Yatırımın yapıldığı araziye kadar altyapının inşaatı için finansal destek	Evet (sanayi bölgelerinde gerçekleşen iki veya daha fazla yatırım projesi için)	Evet	Evet
Yeni istihdam edilen personel için işveren tarafından ödenen sigorta primlerinin iade edilmesi (en fazla iki yıllık süre ile)	Evet	Evet	Evet
Hibe destek	Hayır	Hayır	Evet: • Bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetleri: % 50; • Eğitim: % 50; • İmalat sanayi: % 10* (işsizlik oranı, ülke ortalamasına eşit veya daha yüksek olan belediyelerde yapılan yatırımlar)
Kamu Özel İşbirliği (PPP) imkanları	Hayır	Hayır	Evet
Arazi statüsü değişiminde vergi muafiyeti	Hayır	Hayır	Evet
Daha ucuz fiyatlarda arazi alma imkanı	Hayır	Hayır	Evet
Ar-Ge faaliyetlerine ilişkin sübvansiyon	Hayır	Hayır	Evet

*Hibe destek imalat sanayinin tüm alt sektörleri için geçerli değildir.

Bulgaristan Ekonomi Bakanlığı'nın Yıllar İtibariyle Yatırım Destekleri İçin Bütçesi (leva):

2008	2009	2010	2011	2012	2013
19 999 646	11 702 972	2 063 276	2 500 000	4 199 991	289 620
2014	2015	2016	2017	2018	2019
1 494 2 95	3 572 718	6 085 973	7 000 000	6 199 828	8 381 484
2020	2021	2022			
16 374 711	7 146 296	18 591 407			

Bulgaristan'da Yeni Yatırım veya Ek Yatırım Yapıldığında Yatırımın Yapıldığı Araziye Kadar Teknik Altyapının Devlet Tarafından Finansmanı

Bulgaristan devleti, ülkede yapılan yeni yatırım veya ek yatırımların ihtiyacı olan teknik altyapının inşa edilmesinde finansal destek sağlamaktadır.

Teknik altyapı nedir?

- Ulaştırma ve iletişim sistemleri: Yollar, ulaşım ağı, doğal gaz bağlantıları vs.;
- Elektrik enerjisi taşıma sistemleri;
- Su şebekeleri;
- Hidroteknik sistemler ve tesisler: barajlar, kanallar vs.

Bu finansmandan kim faydalanabilir?

- Öncelikli yatırım sertifikasına sahip olan şirketler;
- A sınıfı yatırımcı sertifikasına sahip olan şirketler;
- Bir sanayi bölgesinde gerçekleşecek 2 veya daha fazla sertifika almış yatırım projesi

Bu finansmandan faydalanmak için uyulması gereken genel şartlar

- İnşa edilecek teknik altyapıya ilişkin projenin Ekonomi Bakanlığı'na ibraz edilmesi (miktar-değer hesaplaması yapılarak);
- Bahse konu projenin inşaat izni alma sürecinde kullanılan proje olması gerekmektedir;
- Bahse konu projenin teknik altyapının sahibi (genellikle yerel belediyeler veya kamuya ait diğer kuruluşlar) tarafından onaylanmış olması gerekmektedir;
- Ekonomi Bakanlığı'na Çevre Bakanlığı'nın yerel birimi tarafından projeye ilişkin onayın ibrazı;
- Ekonomi Bakanlığı'na yatırımcının gerçekleştirdiği proje çerçevesinde tedarikçilere vadesi geçmiş borcunun bulunmadığına dair beyannamenin ibrazı;
- Ekonomi Bakanlığı'na yatırımcının son 3 yılda aldığı devlet desteklerini gösteren beyannamenin ibrazı.

Finansman büyüklüğü tam olarak ne kadardır?

Finansman, Bakanlar Kurulu'nun onayladığı proje giderlerinin % 100'ünü karşılamaktadır.

Bu destekten faydalanmanın temel aşamaları

1. Yatırımcı, Ekonomi Bakanlığı'na destekten faydalanmak istediğini beyan eden ve yatırım hakkında ayrıntılı bilgi veren bir başvuru ibraz eder;
2. Ekonomi Bakanlığı, destekten faydalanmak isteyen yatırımcı başvurularını yatırım miktarı, talep edilen finansal destek miktarı, yüksek teknoloji üretimi/hizmeti olup olmadığı, yatırımın bulunduğu belediye, Bakanlığın destek için mevcut kaynağı vs. gibi unsurları göz önünde bulundurarak değerlendirir;
3. Bu değerlendirme neticesinde bir sıralama yapılır ve destek alacak şirketler belirlenir;
4. Ekonomi Bakanı, Bakanlar Kurulu'na sıralamada belirlenen şirketlerin destekten faydalanmasını önerir;
5. Bakanlar Kurulu onayından sonra Ekonomi Bakanlığı yatırımcı ve teknik altyapının sahibi (genellikle yerel belediyeler veya kamuya ait diğer kuruluşlar) ile destek sözleşmesi imzalar.

Bulgaristan'da Yeni Yatırım veya Ek Yatırım Yapıldığında İstihdam Edilen Personel için İşveren Tarafından Ödenen Sigorta Primlerinin Geri Alınması

Bulgaristan Mevzuatı, ülkede yapılan yeni yatırımlar veya ek yatırımlar için yaratılan istihdamı artırmak adına bazı fırsatlar sunmaktadır. Bunlardan biri yatırım yapan işletmelerin, yatırımın akabinde istihdam ettikleri yeni personel için işveren olarak ödedikleri sosyal ve sağlık sigortası primlerini geri alabilmeleridir. Bu fırsattan faydalanmak için uyulması gereken genel şartlar:

- Yatırımın A sınıfı, B sınıfı veya öncelikli yatırım projesi sertifikasına sahip olması;
- Yatırım sonucunda yeni istihdam yaratılması;
- Yatırım sayesinde istihdam edilecek personelin, sektör ortalaması üzerinde ücret alması;
- Yatırımcının, Bulgaristan İstihdam Teşviki Kanunu çerçevesinde herhangi bir borcu veya yükümlüğü bulunmaması;
- Bahse konu sosyal sigorta giderlerine ilişkin başka bir kamu kurumundan finansman alınmamış olması.

Finansman büyüklüğü tam olarak ne kadardır?

Finansmanın azami büyüklüğü, işletmenin yatırım sayesinde istihdam ettiği personelin sayısı ve bu personel için işveren tarafından reel olarak ödenen sosyal ve sağlık sigorta primleri kadardır.

İşveren, personeli için ödediği sosyal ve sağlık sigorta primlerinin ne kadarını geri alabilmektedir?

- İşsizlik oranı ülke ortalamasının üzerinde olan belediyelerde yapılan imalat ve yüksek teknoloji üretimi/hizmeti yatırımlarında, işveren, personeli için ödediği 24 aylık sosyal ve sağlık sigorta primlerini talep edebilmektedir;
- Diğer tüm durumlarda, işveren, personeli için ödediği 12 aylık sosyal ve sağlık sigorta primlerini talep edebilmektedir.

Bu destekten faydalanan yatırımcılar için başka ne gibi yükümlülükler vardır?

- Bu destekten faydalanan büyük işletmeler yatırımlarını ve yarattıkları istihdamı en az 5 yıl devam ettirmek zorundadır;
- Bu destekten faydalanan KOBİ'ler yatırımlarını ve yarattıkları istihdamı en az 3 yıl devam ettirmek zorundadır.

Bu destekten faydalanmanın temel aşamaları:

1. Yatırımcı, Ekonomi Bakanlığı'na destekten faydalanmak istediğini beyan eden ve yatırım hakkında ayrıntılı bilgi veren bir başvuru ibraz eder;
2. Ekonomi Bakanlığı, destekten faydalanmak isteyen yatırımcı başvurularını yatırım miktarı, personele ödenen ücret, talep edilen destek miktarı, yüksek teknoloji üretimi/hizmeti olup olmadığı, yatırımın bulunduğu belediye, Bakanlığın destek için mevcut kaynağı vs. gibi unsurları göz önünde bulundurarak değerlendirir;
3. Bu değerlendirme neticesinde bir sıralama yapılır ve destek alacak şirketler belirlenir;
4. Ekonomi Bakanı, Bakanlar Kurulu'na sıralamada belirlenen şirketlerin destekten faydalanmasını önerir;
5. Bakanlar Kurulu onayından sonra yatırımcı, Ekonomi Bakanlığı ile destek sözleşmesi imzalar.

Örnek: 800 leva brüt ücret alan bir çalışan için bir işveren yaklaşık 146,88 leva sağlık ve sosyal sigorta primi ödemek zorundadır (her iş kategorisine göre sosyal sigorta primleri değişmektedir). İşsizlik oranı ülke ortalamasının üzerinde olan bir belediyede 100 kişiye istihdam sağlayan bir imalat yatırımında, işverenin 24 aylık sigorta giderleri:

100 (çalışan sayısı) x **146,88** (sigorta giderleri) x 24 (ay) = 352 512 leva (**180 122** euro)

Bulgaristan'da Yeni Yatırım veya Ek Yatırım Yapıldığında Çalışanların Mesleki Yeterlilik Eğitimine Devlet Tarafından Finansman Sağlanması

Bulgaristan devleti, ülkede yapılan yeni yatırım veya ek yatırımların ihtiyaç duyduğu eğitimli personelin sağlanmasına yönelik finansal destek vermektedir.

Bu finansmandan kim faydalanabilir:

- Öncelikli yatırım sertifikasına sahip olan şirketler;
- A sınıfı yatırımcı sertifikasına sahip olan şirketler;
- B sınıfı yatırımcı sertifikasına sahip olan şirketler.

Bu finansmandan faydalanabilmek için aşağıdaki şartlardan en az birine uyulması gerekiyor:

- Yatırımın yüksek teknoloji imalat sanayi faaliyetlerine yönelik olması:
  - Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı (suni veya sentetik elyaf imalatı hariç);
  - Temel eczacılık ürünlerinin veya eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı;

- Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı; elektronik veya optik ekipmanların onarımı; sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu;
  - Elektrikli teçhizat imalatı; elektrikli ekipmanların onarımı; sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu;
  - Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı; makinelerin onarımı; sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu;
  - Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) veya yarı treyler (yarı römork) imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı; diğer ulaşım araçları imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı (gemi ve tekne yapımı, bakımı, onarımı ve kurulumu hariç);
  - Tıbbi ve dişçilik ile ilgili araç ve gereçlerin imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı.
- Yatırımın yüksek teknoloji hizmetlerine yönelik olması:
    - Yazılım programları yayımlanması; bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler; bilgi hizmet faaliyetleri;
    - Muhasebe, defter tutma ve denetim faaliyetleri; vergi danışmanlığı;
    - İdare merkezi faaliyetleri; idari danışmanlık faaliyetleri; mimarlık ve mühendislik faaliyetleri; teknik test ve analiz faaliyetleri; bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetleri;
    - Eğitim;
    - İnsan sağlığı hizmetleri ve yatılı bakım faaliyetleri
  - Yatırımın İşsizlik oranı ülke ortalamasına eşit veya daha yüksek olan belediyelerde yapılmış olması

Yaratılan İstihdama İlişkin Karşılanması Gereken Şartlar:

- Yatırım projesi neticesinde yeni istihdam yaratılması;
- Çalışanların, yatırım projesinin tamamlanmasının ardından en geç 3 yıl içinde istihdam edilmeleri;
- Yeni yaratılan istihdamın en az 5 yıl sürdürülmesi (KOBİ'ler için 3 yıl);
- Çalışanların icra ettikleri göreve ilişkin ülke ortalamasının üzerinde ücret almaları.

Finansman büyüklüğü tam olarak ne kadardır?

- Finansman, Bakanlar Kurulu'nun onayladığı proje giderlerinin % 100'ünü karşılamaktadır.

Çalışanların mesleki yeterlilik eğitimini kim verebilir?

- Çalışanlara mesleki yeterlilik eğitimi, bir eğitim kurumu tarafından olduğu gibi yatırımcı tarafından da verilebilir. (en az 30 kişinin (stajyerler dahil) eğitim görmesi gerekmektedir)

Bu destekten faydalanmanın temel aşamaları:

1. Yatırımcı, Ekonomi Bakanlığı'na destekten faydalanmak istediğini beyan eden, yatırım hakkında ayrıntılı bilgi veren ve mesleki yeterlilik eğitim projesini içeren bir başvuru ibraz eder;
2. Ekonomi Bakanlığı, destekten faydalanmak isteyen yatırımcı başvurularını yatırım miktarı, talep edilen finansal destek miktarı, mesleki yeterlilik eğitim kalitesi, yüksek

- teknoloji üretimi/hizmeti olup olmadığı, yatırımın bulunduğu belediye, Bakanlığın destek için mevcut kaynağı vs. gibi unsurları göz önünde bulundurarak değerlendirir;
3. Bu değerlendirme neticesinde bir sıralama yapılır ve destek alacak şirketler belirlenir;
  4. Ekonomi Bakanı, Bakanlar Kurulu'na sıralamada belirlenen şirketlerin destekten faydalanmasını önerir;

Bakanlar Kurulu onayından sonra Ekonomi Bakanlığı ve yatırımcı/eğitim kurumu arasında destek sözleşmesi imzalanır.

Yatırım Yoluyla Bulgaristan Vatandaşlığı Alma İmkani

Bir yabancının Yatırım Teşvikleri Kanunu çerçevesinde sertifika almış bir projeyi gerçekleştirmek için daimi ikamet izni alma hakkı vardır. Ancak bir yabancının Yatırım Teşvikleri Kanunu çerçevesinde sertifika almış bir projeyi gerçekleştirmek için vatandaşlık alma hakkı Bulgaristan Meclisi tarafından 01.04.2022 tarihi itibarıyla sonlandırılmıştır.

Yatırımcı şirket adına bu imkandan kim faydalanabilir?

1. Bulgar şirketinde en az % 50 pay veya hisse sahibi olan ortaklar;
2. Bulgaristan Ticaret Siciline kayıtlı olan şirket müdürleri veya temsilcileri;
3. Yatırımın Ar-Ge, üretim, pazarlama veya başka temel bir bölümünde görev almak ve/veya kontrol amaçlı istihdam edilen çalışanlar (iş sözleşmesi aracılığı ile).

Yatırımcı şirket adına bu imkandan kaç kişi faydalanabilir?

1. Yatırımın tamamlanmasına kadar – 3 kişi;
2. Yatırımın tamamlanmasından sonra – 8 kişi.

Yatırımları Teşvik Kanunu:

<https://investbulgaria-virtualoffice.com/services/zni#top>

Diğer taraftan, Bulgaristan KOBİ Geliştirme Ajansı da belirli biçimlerde işletmelere destek sunmaktadır. Bulgaristan KOBİ Geliştirme Ajansı'nın temel işlevleri; bilgi (mevzuat, ekonomik göstergeler, ticari istemler, istatistik vb.) ve danışmanlık (vergi, proje geliştirme, özelleştirme, ihaleler vb.) hizmetleri sunmak, yenileme ve teknoloji geliştirme konusundaki projelere destek vermek, Bulgaristan'da kurulu yerli yabancı firmaların yurtdışı fuarlara katılımlarını desteklemek ve fuarlar organize etmek olarak özetlenebilir. Ayrıca kendi çalışma alanları içerisindeki AB operasyonel programlarının uygulayıcısı konumundadır. İnternet adresi: <https://www.sme.government.bg/en/>

C. BULGARİSTAN'DAKİ TÜRK YATIRIMLARI

1. Önde Gelen Yatırımlar ve Sektörler Hakkında Bilgilendirme

Bulgaristan Merkez Bankası'nın resmi verilerine göre Türkiye, 2022 yılı yabancı yatırımcı ülkeler sıralamasında 1.176,6 milyon euro büyüklüğündeki toplam yatırımlarıyla (birikimli) 13'üncü sırada yer almaktadır. Ancak, Hollanda sermayesi görünen Bulgaristan'daki en büyük Türk yatırımı olan Şişecam örneğinde olduğu gibi, bazı Türk yatırımları başka ülkeler üzerinden yapıldığı için ülkemizin yatırım rakamını etkilememektedir. Bu nedenle, Bulgaristan'daki Türk yatırımlarının resmi rakamların oldukça üzerinde olduğu ve 2,5 milyar euro seviyesinde olduğu düşünülmektedir. Bulgaristan'da önemli yatırımcı konumunda faal durumda bulunan 70 adet Türk firması mevcuttur. Türk firmaları tarafından 15.000'den fazla kişi istihdam edilmektedir.

Bulgaristan'da belli başlı Türk yatırımları şöyledir:

Şişecam: Tırговиşte'de bulunan Şişecam'ın cam kompleksinde cam ev eşyası, düz cam, ayna, beyaz eşya camı, otomotiv camı üretilmektedir. Şişecam, Türk sermayeli Hollanda firması olarak Bulgaristan'da bulunmakta olup, en büyük yabancı yatırımlardandır.

Alcomet: Alcomet Firması Bulgaristan'ın en önemli liman kenti Varna'ya yaklaşık 100 km uzaklıktaki Şumnu kentinde bulunmakta ve alüminyum ürünleri üretmektedir. Fabrika 370 bin metrekare alan üzerine kuruludur. Alcomet, gelir ve kar artış oranı bakımından Bulgaristan'da en iyi şirketler ve en büyük ihracatçılar arasında yer almaktadır.

Techno-Aktaş AD: Türkiye'deki Aktaş Holding'in Bulgaristan'daki yatırımı olup Filibe şehrinde 2007 yılında kurulmuş ve Mayıs 2008'de üretime başlamıştır. 4.500 metrekare kapalı alanda taşıt araçları için süspansiyon üretimi yapmaktadır.

Sarten Bulgaria: Tekirdağ Çorlu merkezli Sarten Ambalaj San. A.Ş.'nin Bulgaristan'daki uzantısı olan Sarten Bulgaria Ltd., Plevne'de 2002 senesinde faaliyete geçmiştir. Fabrikada yiyecek ve kimya endüstrileri için metal kutu üretimi yapılmaktadır. 2020 yılında Sarten, 1960 yılında Bulgaristan'ın Lyaskovets kasabasında kurulan Fabrika Metal Ambalaj şirketini satın alarak Bulgaristan'daki ikinci, yurtdışında ise dördüncü fabrikasını devreye almıştır. Bu anlaşma ile Avrupa'da metal ambalajda daha güçlü bir konuma gelmeyi amaçlayan Sarten, toplamda 20 fabrikayla ürün gamını genişletmeyi hedeflemektedir.

Teklas: Gebze Kocaeli merkezli Teklas Kauçuk Sanayii A.Ş.'nin Teklas Bulgaria olarak Kırcaali şehrinde 15 Ekim 2011 tarihinde hizmete girmiş karayolu taşıt araçları için soğutma ısıtma devresi hortumları, sızdırmazlık parçaları üretimi yapan tesisidir. Teklas Bulgaria'nın halihazırda Kırcaali'de 3, Koşukavak'ta 1, Vratsa'da 1 olmak üzere toplam 5 fabrikası bulunmaktadır. Teklas, 3.100'ün üzerinde kişiye istihdam sağlamaktadır.

Odelo Bulgaria: Bayraktarlar Holding'in bir parçası olan Odelo Bulgaria 2018 yılında Filibe'nin Trakya Ekonomi Bölgesi'nde 90 dönüm arazi satın alarak yatırımına başlamıştır. Bulgaristan Yatırım Ajansı'ndan A Sınıf Yatırımcı Sertifikası alan şirketin toplam yatırım bedeli 37 milyon eurodur. Otomobil aydınlatma aksamaları üreten firmanın üretim tesisi 2019

yılında faaliyete geçmiştir. Firmanın ikinci fabrikası mevcut fabrikanın olduğu bölgede 2022 yılında faaliyete geçmiştir. Odelo Bulgaria'nın Sofya'da bir AR-GE merkezi faaliyete başlamıştır.

Perfektüp: İstanbul merkezli Türk şirketler grubu Bell Holding'in Eski Zağra'daki alüminyum tüp üretim tesisi olarak 8 Ekim 2012 tarihinde faaliyete geçmiştir. Şirketin ilk yatırım bedeli 3,5 milyon eurodur. Perfektüp ağırlıklı olarak ecza ve kozmetik sektörlerinde kullanılan alüminyum tüpleri üretmektedir.

Standard Profil: Şirketin Bulgaristan fabrikası, 9.720 m²'si kapalı olmak üzere 50.000 m² alanda Eski Zağra'da faaliyetlerine devam etmektedir. Toplam yatırım değeri 10,5 milyon euro olan ve sızdırmazlık profili üreten yeni tesisi ise Mayıs 2015'te açılmıştır.

Nursan Otomotiv Ltd: 2002 yılından beri Burgaz Belediye sınırları içerisindeki Lyulyakovo köyünde 7.000 m² alanda binek otomobilleri, hafif ve ağır ticari araçlar için kablo sistemleri ve akü kabloları üretmekte ve pek çok ülkeye ihracat gerçekleştirmektedir.

Akgün Seramik: 2016 yılı başında Türk Akgün Grubu, Bulgaristan'da Novi Pazar'daki fayans fabrikasını satın almıştır. Türk stratejik yatırımcı tarafından fabrikanın satın alınması sayesinde, daha önce kapalı olan tesis yeniden faaliyete başlamıştır.

Spinner Bulgaria: % 50 Türk, % 50 Alman sermayeli olan Spinner Bulgaria şirketi 2018 yılında Filibe'nin Trakya Ekonomi Bölgesi'nde arazi satın alarak yatırımına başlamıştır. Toplam 5 milyon euroluk yatırım yapan şirket CNC Takım Tezgâhları üretimi gerçekleştirmektedir.

Smart Grup: Smart Group'un bir parçası olarak Smart Energy Grup AŞ şirketi yenilenebilir enerji kaynaklarına, özellikle de güneş enerjisi odaklı üretime yatırımlar yaparak büyümektedir. Rakovskovo/Burgaz, Mokrishte/Pazarcik, Smirnenski/Razgrad, Boynitza/Vidin, Stambolovo/Hasköy, Milkovitsa/Plevne, Cherni Vrah/Burgaz gibi Bulgaristan'ın çeşitli yerlerinde kurmuş olduğu enerji üretim tesisleri mevcuttur. Şirket, elektrik ticareti (iç piyasa-ithalat-ihracat) için lisans almış bulunmaktadır. Smart Grup'un bir diğer parçası olan Smart Development Partners şirketinin emlak piyasasında arazi alım-satımı, proje geliştirme, imar, inşaat, yap-sat ve yap-işlet modelleriyle ofis, lojistik ve konut alanında birçok projesi mevcuttur.

First Dialysis Services Bulgaria EAD: Filibe, Montana ve Pazarcık şehirlerinde diyaliz merkezi işletmektedir.

Eczacıbaşı-Monrol: 2012 yılı başında Monrol Bulgaria firmasının oluşturulması sonrasında Nisan 2012'de Lyulin beldesi sınırları içerisindeki Bansko yolu üzerinde 5.500 m² arsa satın alınması ile Bulgaristan Radyofarmasötik Üretim Tesisi projesi başlamıştır. Bu tesiste kanser teşhisinde kullanılan Pozitron Emisyon Tomografisi (PET) cihazlarının çalışabilmesi için gerekli olan bir görüntüleme ilacı olan MON-FDG üretilmekte ve Bulgaristan'da bu alandaki ilk tesis olmuştur.

Acıbadem City Clinic: 2016 yılında sağlık sektöründe tek yabancı yatırım olan Tokuda Hastanesi, Acıbadem tarafından satın alınarak bir başka özel hastane olan City Clinic ile Acıbadem City Clinic adı altında birleştirilmiştir. Bu şekilde Acıbadem grubu Bulgaristan sağlık sektörünün en büyük özel yatırımcısı olmuştur.

Bulgaristan'da Türk sermayeli **D Commerce Bank** ile **Ziraat Bankası**'nın Sofya Şubesi faaliyet göstermektedir. Ziraat Bankası'nın Sofya, Filibe, Varna, Kırcaali ve Burgaz kentlerinde beş şubesi bulunmaktadır. D Commerce Bank'ın ülke çapında yaklaşık 40 şubesi mevcuttur.

Sofya ve Filibe'de 4 yıldızlı Türk sermayeli **Princess otelleri** faaliyette bulunmaktadır. Söz konusu otellerden Sofya'da olanın işletmesini **Ramada** firması üstlenmiştir.

İstanbul Hadımköy merkezli lastik servis makinaları ve hidrolik kriko üreticisi **Atek Makina**'nın Filibe kentinde açmış olduğu mağazasının yanı sıra yine aynı şehirde otel yatırımı da bulunmaktadır. Atek Makina yatırımı **City Hotel**'in açılışı 2012 yılında yapılmıştır.

Bulgaristan'ın en gözde kayak merkezlerinden Bansko'da kurulu **Regnum Otel**, Öztürk Şirketler Grubu'na bağlı Regnum Türkiye Gayrimenkul Geliştirme Şirketi'nin Bulgaristan'daki uzantısı olarak kurulmuş olan Regnum-Bulgaria tarafından işletilmektedir.

Diğer başlıca Türk yatırımları ise şu biçimde sıralanabilir: Elektronik ev eşyaları yedek parça üretimi sanayinde faaliyet gösteren Mikro-Ak, bakır sektörü yatırımı olan Sarkuysan, trafo üretimi yatırımı olan Enpay, İstanbul Üsküdar merkezli Hayat Holding bünyesindeki temizlik ve hijyen ürünleri şirketi Hayat Kimya'nın Bulgaristan uzantısı Varna merkezli Hayat-Bulgaria, ağaç ürünleri imalatı yapan Kastamonu Entegre, Şahinler'in Kırcaali'deki tekstil fabrikası, ilaç sektöründe Ulkar Holding bünyesindeki Düzce merkezli Nobelfarma İlaç Sanayii ve Ticaret A.Ş.'nin Bulgaristan uzantısı Nobel-Pharma Bulgaria, İslimiye'de makine halısı imal eden Milat Carpet BG v.b.

Altınbaş, Beko, Bingo, Çilek Mobilya, Dimes, Ece, Efe Rakı, Efes Pilsen, Ege Seramik, English Home, Eti, Familia, Gala Mobilya, Golden Rose, Homage, Anadolu Isuzu, İstikbal, İşbir Yatak, Koska Helva, LC Waikiki, Manolya, Model Tasarım, Molfix, Ozzo, Razgat Classic, Selimoğlu, Selpak, Şölen, Taç, Tayaş, Temsa, Ülker, Vitra, Yataş, Yatsan ve Yeni Rakı Bulgaristan pazarında pazar payı olan belli başlı Türk markalarıdır.

2. Türk Yatırımcıların Karşılaştıkları Sorunlar

Türk yatırımcıları Bulgaristan'da zaman içerisinde değişen çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Uzun zamandır süregelen iki genel nitelikli sorun Türk firmalarının Bulgaristan'daki faaliyetlerini zorlaştırmaktadır:

1) Vize

Bulgaristan'ın uyguladığı vize işlemleri ile ilgili sorunlar sıklıkla yaşanmaktadır. Türk işadamlarının bu ülkeye yaptığı kısa süreli iş ziyaretleri için vize bedelinin diğer bölge ülkelerine kıyasla yüksek olması ve başvuru tarihi ile vize işleminin neticelenmesi arasındaki sürenin uzunluğu bu sorunların başında gelmektedir.

2) Nitelikli İşgücü Transferinde Karşılaşılan Sorunlar

Bulgaristan'da nüfus azalmakta ve yaşlanmaktadır. Ayrıca AB üyeliği ile birlikte birçok nitelikli Bulgar AB üyesi ülkelere göç etmiştir. Bu ve başka diğer nedenlerden ötürü Bulgaristan'da birçok sektörde nitelikli ve niteliksiz işgücü eksikliği bulunmaktadır. Bu kapsamda, Bulgaristan'da Türk firmalarının karşılaştığı en büyük sorunlar kalifiye personel bulma ve Türkiye'den işçi transferinde yaşanan güçlüklerdir. Türkiye dahil olmak üzere AB üyesi olmayan üçüncü ülkelerden nitelikli personel transferi birçok sıkı kural ve prosedürün tamamlanmasına bağlıdır. İlk başta dikkat edilmesi gereken kural 1/5 (KOBİ'lerde 1/3) kotasıdır. Şöyle ki, çalıştırılan sigortalı her 5 (KOBİ'lerde 3) Bulgar çalışan başına ancak bir yabancı personel getirilmesine izin verilmektedir. Bu kişinin getirilmesi de ancak bu işte çalışacak bir Bulgar personelin temin edilememesinin kanıtlanmasına (gazete ilanları, personel aranması vs. gibi yollarla) bağlıdır.

Vize ve nitelikli işgücü transferine ilişkin sıkıntılar ilgili kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları nezdinde her fırsatta dile getirilmekte, sorunların çözümüne ilişkin destek talep edilmektedir.

D. BULGARİSTAN'DAKİ DİĞER ÜLKELERİN YATIRIMLARI

Bulgaristan'a En Çok Yatırım Yapan İlk 20 Ülkenin 2020-2022 Döneminde Yıllık Yatırımları ve 2022 Yılı İtibariyle Bulgaristan'daki Birikimli Yatırımları (Milyon Euro)

Ülke	2020	2021	2022	2022 İtibariyle Birikimli DYY	Pay	Δ '20-'22
Toplam	2 974	1 600	2 379	53 795	100,0%	48,7%
1 Hollanda	767	-103	-264	7 442	13,8%	157,4%
2 Avusturya	444	284	466	5 412	10,1%	64,0%
3 Almanya	318	275	235	4 132	7,7%	-14,5%
4 İsviçre	-600	-227	459	3 152	5,9%	-301,9%
5 Yunanistan	73	216	-25	2 959	5,5%	-111,4%
6 İtalya	146	225	197	2 897	5,4%	-12,6%
7 Lüksemburg	641	603	107	2 863	5,3%	-82,2%
8 Kıbrıs	128	-12	351	2 726	5,1%	-2954,5%
9 Belçika	-5	240	145	2 617	4,9%	-39,5%
10 İngiltere	-62	-15	-135	2 169	4,0%	822,6%
11 Macaristan	180	223	197	1 982	3,7%	-11,6%
12 Rusya	46	-277	-30	1 919	3,6%	-89,4%
13 Türkiye	110	76	33	1 177	2,2%	-56,4%
14 Fransa	1	55	207	1 163	2,2%	274,2%
15 ABD	57	-38	71	946	1,8%	-289,6%
16 İspanya	39	-72	-19	820	1,5%	-74,1%
17 Malta	-60	54	62	807	1,5%	14,9%
18 İngiliz Virjin Adaları	-53	-10	128	776	1,4%	-1419,6%
19 İrlanda	-57	30	-22	689	1,3%	-174,9%
20 Çekya	23	-71	-28	635	1,2%	-59,9%
İlk 20 Toplamı	2 134	1 458	2 136	47 278	87,9%	46,5%

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

Bulgaristan'a 2022'de yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımları (DYY) tutarı bir önceki yıla göre % 48,7 oranında artarak 2.379 milyon euro olmuştur. Bulgaristan Merkez Bankası 2022 yılı itibariyle ülkedeki birikimli yabancı yatırımları 53,8 milyar euro olarak açıklamıştır. Tablodan görüleceği üzere, 2022 yılında birikimli yatırımlar sıralamasında ilk beş ülke sırasıyla Hollanda, Avusturya, Almanya, İsviçre ve Yunanistan'dır. Ülkemiz 2022 yılı sıralamasında 13'üncü sırada yer almaktadır. Diğer taraftan, Bulgaristan'daki en büyük Türk yatırımı olan Şişecam, Türk sermayeli Hollanda şirketi olarak Bulgaristan'a giriş yaptığı için sıralamada Türkiye'nin değil Hollanda'nın rakamını etkilemektedir.

E. YATIRIMCILAR İÇİN YARARLI BİLGİLER

Faydalı Linkler

Ulusal İstatistik Enstitüsü: <http://www.nsi.bg/en>

Bulgaristan Merkez Bankası: <https://www.bnb.bg/?toLang= EN&toLang= EN>

Maliye Bakanlığı: <http://www.minfin.bg/en/>

Gümrükler Ajansı: <https://customs.bg/wps/portal/agency-en/home>

Ekonomi ve Sanayi Bakanlığı: <http://www.mi.government.bg/en>

İnovasyon ve Büyüme Bakanlığı: <https://www.mig.government.bg/en>

Enerji Bakanlığı: <http://www.me.government.bg/en>

Tarım Bakanlığı: <https://www.mzh.government.bg/en/>

Bulgaristan Yatırımlar Ajansı: <https://investbg.government.bg/>

Bulgaristan Patent Ofisi: <https://www.bpo.bg/en/home>

Parlamento: <http://www.parliament.bg/en>

Uluslararası Karayolu Taşımacıları Derneği – AEBTRİ:

http://www.aebtri.com/Default_en.aspx

Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası: <https://www.bcci.bg/en.html>

Bulgaristan Sanayi Odası: <https://en.bia-bg.com/>

Bulgaristan İnşaat Odası: <http://ksb.bg/en/>

Bulgaristan İşverenler ve Sanayiciler Konfederasyonu: <http://krib.bg/en/>

Bulgaristan Menkul Kıymetler Borsası: <http://www.bse-sofia.bg/>

Bulgaristan Bilgi Teknolojileri Derneği: http://www.bait.bg/home?set_language=en

Piyasa Ekonomisi Enstitüsü: <http://ime.bg/en/>

BTA Bulgaristan Haber Ajansı: <https://bta.bg/en>

24 Chasa Gazetesi: <http://www.24chasa.bg/>

Standart Gazetesi: <https://www.standartnews.com/>

Capital Gazetesi: <https://www.capital.bg/>